

II
E 32153.
9.

32153, II, E, g.

32 153, II, E, g, 108

Grinjski
Nikolaj.

Nikolaj Zrinjski

hrvatski junak.

Po raznih spisih sostavil

F. H. *aderlap.*

V Ljubljani 1883.

Založil in prodaja Janez Giontini.

Turški cesar Soliman.

Eden najmogočnejših, pa tudi najgrozovitnejših turških cesarjev je bil cesar Soliman ali Sulejman. Azija, Afrika in Evropa so se mu pokorile; smrt in ogenj sta ga spremljevala po njegovih strašnih potih. Opustošil je Hrvatsko, Ogersko, Štajersko, Kranjsko, da ne govorimo o deželah v Aziji in Afriki. Komaj je vlado nastopil, vdaril je z grozno vojsko na krščanske dežele.

Ogersko deželo je tačas vladal kralj Ljudevit. Ta kralj je nekaj nepremišljeno ravnal, da ni počakal na pomoč, ki mu jo je hotel pripeljati hrvaški junak Frankopan, pa še več krščanskih vladarjev, ampak s samimi Ogri postavil se Turkom nasproti. Tako je prišlo do grozne bitke pri Mohaču dné 28. avgusta 1526, ki je za kristjane žalosten konec imela. Padlo je 30 000 krščanskih vojakov, sedem škofov, cvet ogerskih vitezev in velikašev, pa ogerski kralj Ljudevit sam, ki je s konjem vred utonil na

begu v nekem močvirji. Prebivalci Belega grada v Srbiji, kjer Donava mimo teče, gledali so celi dan, kako je voda na tisoče mrličev mimo nesla. Dan po groznej bitki so razpeli poleg krvavega bojišča rudeči šotor cesarja Solimana. Šotor se je lesketal od zlata in dragih kamenov. Cesarjev prestol ali tron je bil iz čistega zlata. Pred šotorom sultanovim pa je bil postavljen grozen spomenik: dva tisoč odsekanih krščanskih glav je bilo na kup položenih, med njimi glave sedmih škofov in mnogih imenitnih grofov in velikašev.

Mladi cesar Soliman, lep človek pa brez človeškega srca, vsedel se je na zlati prestol in sprejemal poklone in čestitke od svojih generalov in doglavnikov ter jih sijajno obdaroval. Sedem dni in sedem noči so trajale neprestane veselice; Turki so bili kar pijani od prevzetnosti nad veliko zmago, počenjali so grozne reči, skrunili vjete kristjanke in trpinčili možke kristjane, kar so jih v pesti imeli. Neprenehoma je tekla kri, ker so vjete vojake na veselje groznega sultana pred njegovimi očmi morili. Sedmi dan je sultan Soliman ukazal, naj bode počitek in mir. Toda za krvoločnika ni bilo dné, da bi ne prelival krvi. Ravno ta sedmi dan, ki je bil odločen za počitek, pustil je štiri tisoč vjetih kristjanov poklati in se zabaval s tem, da jih je slišal vpiti in stokati. Od vsakih tisoč pustil je samo enega živeti, toraj vseh skupaj štiri; kakor bi se hotel norčevati iz človeškega občutka.

Od Mohača vdarili so divji Turki na vse strani ogerske zemlje. Kamor so ti grozni okrutniki prišli, povsodi se je valil gosti dim proti oblakom, ker so vse požigali, kar so človeških bivališč dosegli; prebivalce pa so brez usmiljenja morili. Dežela med Donavo in Blatnim jezerom pokrila se je s pepelom ter oglušila od upitja nedolžnih žrtev, ki so jih Turki poklali. Mesto Pečuh (Fünfkirchen) podalo se je na turško obljubo, da se ne bo nikomur nič zgodilo. Ko je pa Turek v mestu bil, nagnal je vse prebivalce na mestni trg ter jih vse brez usmiljenja pomoril. Tako so bili Turki figamožje tudi v svojih obljubah. V puščavo ali pusto Marot je pribežalo okoli 25000 ljudi, ker so mislili, da jih tukaj Turki ne bodo našli. Pa grozni Turki so jih zajeli in jih vseh pet in dvajset tisoč pomorili. Ropali so cerkve, skrunili Božje podobe in počenjali take grozovitosti, da se še vse popisati ne dajo.

Tisti čas je propadlo ogersko kraljestvo in se ni več vzdignilo kot samostojna država noter do leta 1867., ko je naš mili cesar Ogrom dal samoupravo. Celih 200 let je po tej bitki ogerska dežela zdihovala pod turškim jarmom, ki je bil tako krut, da so morale pod bičem robovati najbolj plemenite rodovine.

Nekoliko so bili pa tudi Ogri sami svoje nesreče krivi, ker niso bili med seboj edini, ampak se razcepili v dve stranki, in ena teh

strank je še Turke na pomoč klicala zoper drugo stranko, tako da je turški sultan Soliman nekako pravico si pridobil, vmešavati se v ogerske zadeve. Ko je namreč ogerski kralj Ljudevit v bitki pri Mohaču padel, zbrali so se nekteri ogerski grofi v Tokaji in si izvolili grofa Janeza Zapolja za novega kralja. Drugi plemenitaši pa s to volitvijo niso bili zadovoljni, ter so v Požunu izbrali avstrijskega vladarja Maksa II. za ogerskega kralja. Nobeden teh dveh izvoljenih kraljev se drugemu ni hotel umakniti. Ker je pa Maks II. kot avstrijski vladar veliko pomoč za sabo imel, poiskal si je tudi Janez Zapolja, erdeljski grof, tako pomoč, ter je Turke poklical na pomoč in obljubil turškemu cesarju, da hoče njega pripoznati kot svojega vrhovnega gospodarja in le podkralj biti, samo če Maksa in njegove pristaše iz dežele prežene. To je pa prišlo sultanu Solimanu kakor nalašč, ker je že tako vedno želel, pasti po krščanskih deželah, zdaj pa je povod za to našel, ker so ga kristjani sami klicali. Z veliko močjo je Soliman zgrabil mesto Budim, Avstrijance pregnal in postavil Zapolja za kralja, pa ta je moral Turkom pokorščino obljubiti.

Toda bodisi prijatelji ali sovražniki, Turki so ostali povsod Turki, povsodi so požigali in morili, ropali in plenili. Ne samo Ogerska, tudi Hrvatska in slovenske dežele krvavele so iz tisoč ran, koderkoli se je Turek prikazal. Mnogi prebivalci so bežali v tuje kraje, mnogo opustošenih gradov

in hiš se ni kmalo več postavilo, polje je ostalo zanemarjeno, najbolj pa polje duševnega napredka, ker se prebivalci v vednem strahu pred Turki niso vtegnili baviti z vednostjo in umetnostjo. Žalostno je bilo tačas življenje v južnoslovenskih deželah. Spomin na te grozne čase se je v našem narodu še do današnjih dni ohranil, in mnoge narodne pesmice opevajo trpljenje naših pradedov in dejanja hrabrih vojakov, ki so se turški sili možato v bran postavljali. Čeravno pa je Turek Turku podoben, vendar je bil najsilovitejši med turškimi cesarji sultan Soliman. Celo njegovo življenje bila je vojska, in jok in krvoprolitje sledila sta njegovim stopinjam. Ves slovanski jug je neznansko veliko prestal pod udarci turške silovitosti.

Mnogi zgodovinarji hvalijo cesarja Solimana ter ga imenujejo „Solimana Velikega“. Te je preslepil zunajni blešč, s katerim se je Soliman obdajal, in njegove velike zmage. Vendar pa ta trinog ne zasluži nobenega spoštovanja, ker ni imel iskrice človeškega občutja, ker je imel bolj tigrovo, ko človeško srce. To se najbolje vidi iz njegovega ravnanja proti lastnim sinovom. Zenako nevsmiljenostjo, kakor tuje ljudi, preganjal je namreč tudi svojo lastno kri. Ne zadosti, da je svoje vojake v smrt gonil brez ozira, kakor v mesnico, ne zadosti, da je pustil poklati na tisoče vjetih kristjanov, pustil je zadaviti tudi svojega lastnega sina in prestolonaslednika princa

Mustafo, ki je bil priljubljen pri vojaki in pri narodu. Bal se je namreč, da mu bo sin še pred njegovo smrtjo krono in vladarstvo vzel. Cesar Soliman je gledal s peklenskim veseljem izza pregrinjala, kako so njegovi sužni zamorci planili po njegovem sinu Mustafi, ko je, nič hudega sluteč, prišel svojega očeta obiskat, ter mu vrgli zanjko okoli vratu ter ga zadavili.

Ravno tako malo, kakor Mustafa, zakrivil je drugi princ Bajezid, vendar ga je brezsrčni oče preganjal kakor divjo zver, in ni prej miroval, dokler ni umoril njega in njegove štiri majhne otroke.

Tako je cesar Soliman v večnem krvoprolitji postal dva in sedemdeset let star, tedaj prišel v leta, ko si človek že počitka želi. Toda v Solimanu niso mirovale še divje strasti. Poželel si je še enkrat, napasti svoje oči nad moritvijo brezštevlnih kristjanov. Nameril se je vdariti na Ogersko, to deželo pod svojo oblast spraviti in potem napasti cesarsko prestolnico Dunaj ter ž njim poteptati srce krščanskih dežel.

Tako je prišel z velikansko vojsko pred trdnjavo Siget, kjer se mu je z majhno četo v bran postavil hrvaški junak Nikolaj Šubic grof Zrinjski.

Nikolaj Zrinjski.

Nikolaj je bil naslednik bogatih hrvaških grofov Šubicev. Oženjen je bil z grofico Jelico Rosen-

berg, ktera mu je povila dva otroka, grofico Ileno in enega sina, ki je ob času Zrinjskega smrti bival na dvoru cesarja Maksa na Dunaji.

Za tistih časov se je vnovič videlo, kako slaba je človeška duša, kako redko so sejani pravi, trdni značaji med svetom.

V jugoslovanskih deželah je bilo tačas silno žalostno. Ker je turška sila vse premagala, zato so vsi grofi in bogataši izdali svojo domovino, nekteri celó svojo vero ter se poklonili turškemu caru. Le uboga para je veri in domovini zvesta ostala, pa ni imela moči, da bi oboje branila. Srbski velikaši so sprejeli mohamedansko vero, da so le svoje imetje ohranili; tudi hrvaški plemenitaši so se sultanu uklanjali. Še celó stari Šubic, oče Nikolaja Zrinjskega, živel je s Turki v prijaznosti, da bi ne zgubil življenja in premoženja. Nič bolje ni bilo na Ogerskem. Protikralj Janez Zapolja je bil zaveznik Turkov in ž njim velik del ogerskih velikašev. In prav ti so klicali in vabili Turke na Ogersko, da bi cesarju Maksu oblast in kraljestvo odvzeli. Tako je bilo vse Turkom prodano v sramoto svetega križa in slovanskega imena.

Bilo pa je še nekaj hrabrih duš, ki so Turka iz celega srca črtili, in bolj ko je zmagoval, bolj so mu pogin obetali in celo življenje svoje posvetili v ta namen, da bi Turkom škodovali. Taki hrabri in nevpognjeni možje so bežali v hribe in od tod so Turke napadali. Največ jih je bežalo

v tiste silne in nepristopne hribe, ki se skupaj „Črnagora“ imenujejo, in nasledniki teh beguncev so današnji Črnogorci, cvet slovanske hrabrosti. Med tiste hrabre duše, ki so s žalostjo gledale propad slovanske svobode in teptanje krščanskega križa, sme se šteti tudi mati Zrinjskega, stara grofinja in žena starega Šubica. Njo je v srce peklo, ko je videla, kako se nje mož s Turki pajdaši, in izgojila je svojega sinka Nikolaja takó, da je že iz mladosti gorel za čast krščanske vere, za svobodo domovine in za vojsko proti okrutnim Turkom.

Kakeršno seme se v mlado srce položi, tako tudi izraste; zato je odgoja otrok velike važnosti za osodo narodov in njih zgodovino; kajti en sam plemenit in hraber mož zna domovini več koristiti, kakor tisoč lahkoživcev, ki skrbijo le za sebe in so pripravljeni, zatajiti Boga in dom, ako se drugače rešiti ne morejo. To vidimo na izgledu našega Nikolaja.

Še čisto mlad boril se je s Turki že leta 1530., ko so Dunaj oblegali. Pozneje se je odlikoval v vseh bitkah in odločil zmago pri Pešti. Ni še dobro stopil v možke leta, in že je njegovo ime zaslovelo po celem cesarstvu. S hrabrim srcem je bila združena prevdarna pamet, plemenit čut, trdna volja, globoka in resnična pobožnost. Komaj trideset let star, dosegel je najvišjo čast, ki jo en Hrvat doseči zamore, postal je hrvaški ban, to je: cesarski namestnik Hrvatske, Slavonije in

Dalmacije, najviši civilni in vojaški poveljnik. V najnovejšem času ni hrvaški ban več ko kak drugi cesarski namestnik; v prejšnjih časih pa je bil ban poveljnik vseh vojakov, kar jih je Hrvatska dajala, in ker je štela samo Vojna Granica 100 000 oboroženih mož brez civilne Hrvatske, ki je bila tudi banu podložna, sme se reči, da se je vzdignilo na migljaj hrvaškega bana sto in dvajset tisoč oboroženih mož na noge. Tako moč so hrvaški bani imeli še leta 1849., ko je ban Jelačić vzdignil vso hrvaško vojsko proti Madjarom. Taka oblast tedaj se je izročila Nikolaju Šubicu grofu Zrinjskemu; se ve, da tačas ni imel toliko vojakov na razpolaganje, ker Vojna Krajina ni bila še osnovana. Bolj sposobnega moža si cesar v tistih burnih časih ni mogel izbrati za hrvaškega bana. Ko je Zrinjski vlado nastopil, bilo je na Hrvaškem vse v neredu. Poštenja skor ni bilo najti. Boljarji ali velikaši so bili od Turka podkupljeni, brat je sovražil brata, nikjer ni bilo najti pravice, nihče si ni bil svest življenja in premoženja, razun tistih, ki so stali pod mogočnim turškim zaščitom. Ko je pa Zrinjski vajeti dobil v svoje železne roke, iztrebil je nezvesto svojat, preganjal turške zaveznike in prijatelje ter zbiral okoli sebe krščanske junake, ter jih navduševal za krščansko vero in za svobodo domovine. Roparje in tolovaje je uničeval, sirote in udove pa branil. Začela se je zopet razcvitati krščanska hrabrost in hrvaško rodoljubje, med

tem ko je srbsko pleme zdihovalo pod robstvom turškim. Turški cesar je kar z zobmi škripal, ko je slišal in videl, kako se Hrvaška vzdiguje in novih moči nabira proti njemu, kako ga zapuščajo mnogi uplivni velikaši ter se pridružujejo Zrinjskemu, ki jih je z lepimi besedami in grožnjami opominjal, naj popusté turško prijateljstvo ter naj se oklenejo krščanskega meča in križa.

Bolj pa, ko je ves slovanski jug bana Nikolaja Zrinjskega ljubil in hvalil, ker je videl v njem bodočega rešitelja iz turške sile, bolj so bana začeli sovražiti in črniti cesarski dvorniki, kateri so banu vse mogoče ovire delali in ga pred cesarjem črnili, da hoče postati hrvaški kralj in da se niti ne zmeni za svojega gospodarja, cesarja na Dunaji. Tako je Zrinjski za svoj rodoljubni trud le črno nehvaležnost žel, kakor se je godilo že marsikteremu plemenitemu možu pred njim in za njim. Namesto da bi bana na vso moč podpiral v njegovih domoljubnih namelih, začel ga je cesarski dvor le sumljivo gledati in njegove korake zalezovati in nadzorovati.

S krvavečim srcem je ban Zrinjski vse to videl, pa si ni mogel pomagati; zato je storil, kar bi bil vsak poštenjak na njegovem mestu, odložil je bansko čast in se umaknil kot zasebnik na svoje posestva. Ni ga bolelo, da je zgubil bansko oblast, ampak bolelo ga je to, ker se je bal, da pride banska oblast v roke nesposobnega

moža, ki bo zopet pokvaril in podrl, kar je bil on s tolikim trdom zidal v bran domovine.

Grozna turška vojska se privali.

Nikolaju Zrinjskemu ni bilo treba dolgo čakati na zadostenje užaljene svoje časti; kajti kmalo je prišel čas, ko je cesar Maks zopet potreboval svojega hrabrega in zvestega služabnika.

Turški cesar Soliman je vzdignil strašno vojsko in se namenil in zaklel, da hoče ž njo pogaziti in podjarmiti celo Evropo. Bila je to trinajsta vojska, ki jo je stari Soliman še sam vodil. V neštivilnih trumah valila se je armada iz Carigrada proti Belem gradu. Spredaj je hodilo pet tisoč janičarov v krasni obleki, z širokimi plavimi hlačami, rudečimi nogovicami, jopice zlato obrobene, na glavi visoke, bele kape.

Oboroženi so bili s puškami, sabljami in pištolami. Lepo osnaženo orožje se je že od daleč lesketalo v solnčnem svitu. Za temi so hodili tesarji in pionirji, ki so znali grabne rezati, nasipe nametavati in mostove delati, kjer so prišli do kake vode. Za temi je šla cela vrsta strežajev in velblodov, ki so nosili razne potrebščine za turške generale. Vsak paša je imel več služabnikov, ki so nosili pred njim eno zastavo, na katerej je bilo zapisano ime in grb tistega paše. Tudi so strežaji vodili po več arabskih kónj za vsacega generala. Potem so

nosili krasni cesarjevi šotor, ki je bil narejen iz dragocenih preprog in se svetil v najlepših barvah. Petdeset kónj je nosilo samo tiste reči, s katerimi se je imel cesarjevi šotor olepšati in preskrbeti. Za temi so šli cesarjevi strežaji, mladi sužnji, ki so nosili opice, papige, morske mačke in več takih živalij, ki so bile pripravljene, da cesarja kratkočasijo. Potem so peljali petdeset cesarjevih arabskih kónj, da tako lepih še nihče ni videl. Potem je sledilo v zaprtih vozovih nekaj cesarskih žená in brez števila njihovih strežajev. Potem so jahali trije paše ali generali na črnih konjih. Bili so to Ferhad paša, Hasan beg in Ahmet paša. Pred vsakim teh generalov je jahal pisano oblečen Arbanas ali Albanec, ki je vsak na visokem drogu po tri konjske repe pred njimi nosil, da je naznanil čast in dostojanstvo teh generalov. Za njimi pa so tekli sužni zamorci v belih hlačah in zelenih jopicah, ter so nosili za svojimi gospodi fajfe za tobak in flaše s hladilno in okrepčevalno pijačo. Potem je prijahal na velikem konji debeli paša Mahomed, eden najbogatejših Turkov tistega časa; na njegovi strani pa veliki vezir (prvi minister) Mehmed Sokolovič paša. Ta Sokolovič paša je bil rojen Srb, kot otrok od Turkov v sužnjost odpeljan, in tam je, podučen v turški veri, tako odlikoval se pred vsemi drugimi janičari, da je hitro lezel navzgor od časti do časti, da je nazadnje postal prvi minister turških cesarjev ter

jim dolgo let dobro služil, pa v škodo svojim rojakom Srbom in drugim Slovanom, katere je le še zatiral, ker se ni hotel več spominjati svojega slovanskega rodu. Ta veliki vezir Sokolovič nam je zopet dokaz, kako smo Slovani pogosto velike može le za to rodili, da so naš rod izdali in zatirali. Tudi za Mahomedom tedaj in za Sokolovičem je hodila cela tropa strežajev.

Potem so prišli divji čavši, ki so gledajoče ljudi na stran pehali in streljali v okna, če je kdo doli gledal, da bi se nihče ne mogel pohvaliti, da je na mogočnega sultana od zgoraj doli gledal. Zdaj so oznanjevale zastave in na dolгих, pozlačenih drogih pribiti polumesci, da se bliža cesar Soliman sam. Na desni in na levi tekli se črni sužnji, oblečeni s krasno obleko in noseči na dolгих drogih solnčnike iz indijske svile, da so cesarju senco delali. Cesar Soliman, star mož s sivo brado, jahal je na belem konji, ki se je ves lesketal od biserov in demantov, da ga pri solncu še pogledati ni bilo mogoče. Sedlo, jermenj in brzda, pa vsa druga oprava tega konja bila je tako posejana z žlahtnimi kamni, da se je svetil v brezštevilnih zvezdah. Ravno tako je bil cesar ves v demantih. Odet je bil z rudečim plajščem, ki je bil s popelicami podšit. Pod plajščem je nosil višnjevo jopo, na ktere so bili pripeti visoki redovi, ki jih sme le cesar nositi. Njegovo pokrivalo na glavi, t. j. njegov turban lesketal se je ves v demantih, smaragdih,

rubinih in biserih. Vrh turbana pa je stalo kviško krasno perje. Na desni pri cesarju je jahal paša z golim mečem, ki je pomenil cesarsko moč in oblast, na levi pa Ali paša, podkralj egiptovski. Za njimi je jahal Kislar-aga, poveljnik harema in vseh cesarskih strežajev; za njim pa je šla neštevilna množica cesarskih strežajev. Potem so prišli trije dečki, ki so jih nosili na belih nosilnicah. Potem je prišel zlati voz za cesarja, da se je vanj vsedel, kedar se je naveličal jahati. Razun cesarja se ni smel nihče v ta voz vnesti, in kdor bi bil to poskusil, stalo bi ga bilo življenje. Ta zlati voz je sultan od francozkega kralja v dar dobil in ga imel v visoki časti. Potem je prišel en oddelek telesne straže cesarjeve in za njo spet cela vrsta strežajev, ki so gonili dve sto z zlatom obloženih oslov. Še le za temi je prišla cela armada vojakov. Bilo jih je dve sto tisoč mož in osemdeset tisoč kónj. Za tiste čase bila je to tako velika vojska, kakoršne noben cesar ali kralj ni premogel.

Pred Belim gradom se je ta silna armada ustavila, da si odpočije. Cesar Soliman je pustil svoj krasni šotor in svoj zlati prestol postaviti na tisti grič, kjer je nekdam stal grad Hunijadskih grofov. Vsa ostala vojska se je utaborila okoli tega hriba tik velike reke Donave.

Tukaj je sultana pozdravit in se mu poklonit prišel tisti Žiga Zapolja, ki je bil od ene stranke ogerskih plemenitašev za ogerskega kralja iz-

voljen. Ker je bil namreč sam preslab, da bi bil premagal svojega protikralja, cesarja Maksu, iskal je svojo pomoč pri turškem sultanu, kakor že poprej njegov oče Janez Zapolja. Ta nesrečna rodovina je rajši izdala ves krščanski svet, nego bi bila odstopila od svoje dozdevne pravice do ogerskega prestola. Zadosti sramotno se je moral senčni kralj Zapolja ponižati pred turškim cesarjem, in še le potem, ko mu je obljubil, da bode vedno podložnik turškega cesarstva, obljubil mu je sultan Soliman, da mu bode pomagal proti cesarju Maksu in mu izročil ogersko kraljestvo kot sultanu podanemu podkralju. Zapolja je bil v turškem taboru se ve da s častjo sprejet, ker se je tudi turški cesar nadejal nekolike pomoči od njega v vojski proti cesarju Maksu.

Ko je bila pogodba z Zapoljem storjena, sklical je Soliman svoje generale v posvetovanje skupaj. Sultan je hotel pri Petrovardinu Donavo prekoračiti. Prašal je generale, kaj mislijo. Bili so različnih misli. Na to jim sultan reče: „Meni sta znani le dve poti: ali pustimo obé trdnjavi, Siget in Djulo, na strani in marširamo naravnost proti Dunaji, ali pa se vrzimo z vso močjo na te dve trdnjavi, ker v njih se skriva najboljša moč Hrvatov in Madjarov. Kadar te uničimo, gremo lahko brez ovire cesarju Maksu naproti, ki pri Dunaji zbira močno vojsko proti meni. Kaj misliš ti, Sokolovič?“ — „Mogočni moj vladar“, odvrne prvi minister, poturčeni Srb Sokolovič, „jaz mi-

slim, da bo treba najprej na Ogre vdariti, sicer nismo varni za hrbtom, če kar naravnost proti Dunaji gremo, Ogre pa na strani pustimo. Trdnjavo Siget bomo lahko nenadoma vzeli, ker sem zvedel, da Zrinjskega ni v njej, ampak da se ta nevstrašeni naš sovražnik mudi zdaj na Dunaji“.

„Če Zrinjskega ni v Sigetu“, reče Ali Portuk paša, „potem bi tudi jaz mislil, da bomo Siget v prvem naskoku vzeli. Zato le vdarimo na Siget!“

„Če Zrinjskega ni“, reče Beglerbeg, „potem bomo Siget vzeli; če je pa not, mislim, da zadostuje, če pustimo posadko okoli trdnjave, z veliko armado pa gremo naprej“.

„Kaj imate s tem Zrinjskim?“ reče sultan srdito, „ali se bo cela moja armada enega samega človeka bala?“

V tem je prišel en sel in izročil ministru Sokoloviču neko novico.

„Kaj je novega?“ praša cesar ministra.

„Halla-Eddin efendi mi poroča, da se je Nikolaj Zrinjski že davno povrnil z Dunaja in da je zbral v Sigetu odlično četo borivcev, da se nam v bran postavi“, odgovori Sokolovič.

„Toraj pustimo Siget na strani“, reče Ali Portuk, „in marširajmo proti Dunaji. Če cesarsko vojsko premagamo na ravnem polji, potem se mora Siget sam od sebe podati.“ — „Da, da, pojdimo na Dunaj!“ reče več generalov.

„Ali ste možje ali ste babe?“ reče cesar Soliman srdito, „kako je to, da vas straši samo ime „Zrinjski“? Jaz sem si z mečem pol sveta podvrgel, pa ne vem, če se ljudje mene toliko bojé, kakor vi tega Zrinjskega. Jaz tega ne trpim, da bi se moji ljudje še pred kom drugim tresli, ko pred mano, zato me zelo mika, da bi vojsko s tem začel, da vdarim na trdnjavo Siget in jo pokončam s Zrinjskim vred, da bo enkrat konec tega strahu!“

„Prevdari, slavni vladar —“ hotel je Mustafa paša nekaj ugovarjati, pa cesar mu seže jezo v besedo:

„Ne besede več! Pred mano se je tresla Azija in Afrika, pa se mi bo ustavljal en tak revni hrvatski grof! Siget je uboga krtina pred mojo silo in pokazati hočem, da ne poznam nobene ovire na svojih zmagonosnih potih. Moj sklep je storjen: Najprej bomo ukrotili in uničili obe trdnjavi Siget in Djulo, potem pa marširamo na Dunaj, da krščanskemu cesarju vzamemo krono in kraljestvo. To je moja volja!“

S tem je bil vojni svet končan.

V tem prihiti drug sel, poslan od Hamsabega.

„Kaj je novega?“ zarenči cesar nad njim.

„Tvoj pokorni služabnik Hamsabeg me je poslal, da ti sporočim, slavni vladar, da je on že trikrat poskušal, most narediti čez Dravo, pa reka je tako narastla vsled deževja, da mu je

vselej vse pričeto delo pokvarila in tramove odnesla. Pri tem je na stotine tvojih pokornih vojakov smrt storilo. Zato te tvoj pokorni služabnik Hamsabeg prosi za milost, da bi smel z mostom toliko časa počakati, da voda nekoliko odteče, ker zdaj mu je nemogoče, most narediti.“

„Kaj! jaz naj čakam!“ zavpije sultan, „moj hlapec se predrzne, meni svete dajati! Vsedi se na konja in urno hiti k Hamsabegu, pa mu povej, da vojska odrine še danes od Belgrada, in če most čez Dravo ne bo v dveh dneh narejen, pustil bom Hamsabega obesiti“.

Res je Soliman precej dal ukaz, naj se cela vojska vzdigne in odrine. Toda sreča mu ni hotela več zvesta biti. Komaj se je velika armada vzdignila na pot, prišla je že druga nepovoljna novica.

Sultan je bil koj po prihodu v Beligrad poslal bosanskega pašo s 10 000 možmi naprej. Ti so šli pri Petrovardinu čez Donavo in vdarili na Oggersko. To je zvedel Nikolaj Zrinjski. Precej je zbral nekaj vojske skupaj, in ker je on sam moral v Sigetu ostati, izročil je poveljništvo čez te svoje zveste Hrvate Lorencu Juraniču, svojemu bodočemu zetu, in staremu stotniku Alapiju. Ta dva sta s svojo četo turško predstražo desetih tisočev pod bosanskim pašo pri Šiklosu napadla in popolnoma potolkla. Ko so namreč Turki, nič hudega sluteči, v svojem taboru ležali, zalezli so

jih Hrvatje po skrivnih potih in jih nenadoma od vseh strani napadli. Turki so bili tako prestrašeni, da niso vedeli, kaj se z njimi godi. Bili so večinoma posekani, le malo jih je ušlo. Ti so prinesli žalostno novico k glavni armadi. Povedali so, da jih je še mnogo, kar jih Hrvatje niso posekali, utonilo na begu v podonavskih močvirjih. Tudi paša iz Bosne in njegov sin sta utonila. Kristjanom pa je mnogo plena v roke padlo, osem z zlatom obloženih velblodov (kamel), mnogo zastav, topov in drugega orožja. To je naredila Zrinjskega dobro izurjena, hrabra četa pod poveljem iskrenega junaka Juraniča.

Ko je turški cesar Soliman to zvedel, ni poznala njegova togota nobenih mej. Že prej je Zrinjskega iz vseh krščanskih vojakov najbolj sovražil, tako, da je enkrat, ko je s cesarjem primirje sklepal, stavil pogodbo, da bo v času primirja vsem prizanesel, samo Zrinjskemu ne; zdaj pa je skakal kakor besen in zaklinjal se, da hoče Zrinjskega uničiti. Pustil je marširati proti Oseku v Slavoniji. Tukaj je lahko sam videl, kako borbo je imel Hamsabeg z deročo Dravo, čez katero je most delal. Čeravno je Hamsabeg vedno sam pri delavcih bil, jih pri-ganjal in vodil, vendar je preteklo sedemnajst dni, prej da je bil narejen most čez Dravo in bližne močvirja. Most je bil 4800 pračev dolg in 14 pračev širok, in ko je bil gotov, marširala je turška vojska nepretrgoma skozi 24 ur

čez njega. Četiri dni pozneje je šel cesar Soliman slovesno v mesto Pečuh. Pet turških duhovnov je šlo pred njim, da so peli pesem iz korana, ki preslavlja zmage mohamedanov. Cesar Soliman se je vozil v zlatem vozu in pozdravljal iz njega svoje vojake, ki so bili na obeh straneh postavljeni. Njegov namen je bil, najprej vdariti na trdnjavo Siget, ki jo je branil slavní Nikolaj Zrinjski.

V Sigetu.

Ko je cesar Maksimiljan zvedel, da se Turk bliža s tako grozno veliko vojsko ter da se je zvezal z ogerskim protikraljem Žigo Zapoljem, da bi podjarmil ogersko deželo in Dunaj ter ukrotil ves krščanski svet, se je silno prestrašil, ker ni bil na to pripravljen in ni imel dosti vojakov pri roki. Tako kmalo pa jih tudi ni bilo mogoče vkup spraviti, kajti v tistih časih ni bilo telegrafa in železnic, še dobrih cest ne, pošta pa tudi ni bila tako redna. Za vojaka ni bil vsak, ker moral je prej izurjen biti, takih je bilo pa tačas malo; tudi niso imeli orožja za toliko ljudi, kolikor jih je bilo treba, če bi se hoteli Turkom na odprtem polji nasproti postaviti. Turški cesarji so bili namreč prvi, ki so tako velike armade v boj vodili, kar po sto in dve sto tisoč mož. Zato so pa tudi lahko vse premagali, kajti kamor so vdarili, bilo jih je

kakor listja in trave. Krščanski vladarji pa so tačas vojake na stotine šteli; če je imel kak kralj deset tisoč vojakov, so se ga že vsi bali, dvajset tisoč mož bila pa je tačas že velika armada in je moralo že več kraljev, knezov, škofov in grofov vkup stopiti, da so toliko ljudi na bojišče postavili.

Dunajski cesar Maks tedaj ni imel mnogo vojakov pri roki, in bil je v silnih skrbah, kaj bo! Se ve da je hitro poslal poslanca na vse krščanske vladarje, naj mu hitro pošljejo pomoči, ker se bliža grozovitna, brezštevila turška vojska, ki žuga ves krščanski svet pokončati. Poslanci so pač odšli, pa cesar le še ni imel pomoči in kakor se je tačas vojska počasi nabirala, moral bi še tedne in mesce čakati, prej da bi kaj krščanskih vojakov vkup prišlo. V tem času pa bi bili lahko Turki do Dunaja prišli in vse med potjo pokončali ter sam Dunaj razdjali. To bi se bilo tudi zgodilo, ako bi se turška vojska ne bila toliko časa pred Sigetom zamudila.

Cesarju Maksu je šlo za to, da bi bil časa dobil za nabiranje vojske. To je bilo pa le tako mogoče, ako bi se našel kak junak, ki bi Turke na poti neprestano ustavljal in mudil, da bi ne mogli hitro naprej. V tem času bi se potem cesarska vojska in podporne čete od drugih krščanskih vladarjev na Dunaji zbrale in Turku nasproti stopile. Pa kdo bi bil tisti junak in kje bi bila tista hrabra četa, ki bi svoje življenje žrtvovala

v ta namen, da bi Turka kolikor dolgo mogoče nazaj držala?

V sili se cesar spomni svojega zvestega Nikolaja Zrinjskega in govori sam pri sebi: „Zrinjskega so sicer moji dvorniki počrnili, da je hotel postati hrvaški kralj in mene odstaviti; zato je tudi odstopil od banove službe, ker je zvedel, kako se o njem govori. Ako bi bil Zrinjski res kaj tacega mislil, potem ne bi bil prostovoljno odstopil od banovanja. Gotovo so ga po nedolžnem obrekovali in jaz sem še nehvaležnež, da sem na njega čisto pozabil. Zdaj se ga pa spominjam, ko ga potrebujem! Pa naj že to bo, kakor hoče, Zrinjski je hraber junak in zaklet sovražnik Turkov; le on je tisti mož, ki zna Turke toliko časa muditi in nazaj držati, da se mi na vojsko pripravimo. Ko je bil Zrinjski še hrvaški ban, zbiral je vse junaške Hrvate, Srbe in Kranjce okoli sebe ter jih vadal v orožji in navduševal za boj proti Turčinu. Ta hrabra, izurjena in goreča četa je kakor nalašč, da se Turku za prvi naskok nasproti postavi in v krščanskem junaštvu samo sebe žrtvuje za blagor celega krščanstva. Najbolje bo toraj, če Zrinjskemu pišem in ga v imenu križanega Jezusa in lepe domovine prosim, naj prevzame poveljništvo čez vso vojaško moč, kar je hrvaška dežela premore in kar je tistih zapadnih ogerskih plemičev in njihovih vojnih hlapcev, kar jih je na moji strani. (Povedali smo že, da so bili

Madjari na dve stranki razkrojeni; eni so bili s kraljem Žigom Zapoljem, ki je Turke na pomoč poklical, drugi pa na strani cesarja Maksa. Kar so ti zvesti Madjari premogli vojakov in kar jih je hrvaška dežela dala, čez te je cesar izročil komando grofu Zrinjskemu.) Tako bom naredil, in mislim, da bo najbolje.“ To so bile besede in misli cesarja Maksa; prašal je tudi svoje svetovalce, in vsi so mu potrdili, da je misel dobra, Zrinjski pa zanesljiv junak in moder vojskovodja.

Zrinjski se častne, pa težke naloge ni branil. Vedel je, kako težek boj ga čaka, vendar se ni branil prilike, kjer mu je bilo moč, Turkom kaj škodovati; to pa je bilo že vse eno, kje se bije s Turki, ali pred Sigetom ali pred Dunajem: kjerkoli se ž njimi bije, povsod brani svojo domovino. Zdaj je Zrinjski hitro nabiral vojsko skupaj; pod njegovo zastavo so hitro vsi vkup privreli, ki jih je nekdanj kot hrvaški ban navduševal in uril v orožji; vsi po Hrovatiji raztreseni junaki hiteli so pod prapor Zrinjskega, ki so ga kot junaka, vojskovodjo in plemenitega človeka čislali in ljubili. Tako je kmalo precejšno četo jugoslovanskih junakov skupaj spravil, ki so zares smeli o sebi reči: „Malo nas je, al' smo ljudi!“

Saj so Jugoslovani od nekdanj svojo kri prelivali, da so branili zapadne dežele pred navalom barbarskih Azijatov; toda zahvale niso za to od zapada nobene želi. Tako se je zbirala tudi

Zrinjskega četa kot krvava žrtva za obrambo krščanskega zapada.

Zrinjski je uvidel, da se bo najložej branil v trdnjavi Sigetski. Tje je sklenil svojo četo peljati in se tako dolgo braniti, da bi mu pomoč od cesarja došla.

Mesto in trdnjava Siget leži dve uri od mesta Pečuha na Ogerskem pri mali rečici Almašu. Okoli in okoli mesta je globoko močvirje, le po eni strani se zamore v mesto priti. Tačas se je Siget ločil na tri dele: novo mesto, staro mesto in grad. Od trde ali suhe zemlje se je najprej prišlo v novo mesto, potem je bil izkopan en graben, z vodo napolnjen, in čez tistega se je prišlo v staro mesto, ki je bilo nekaj manjše. Zopet nekaj stran od starega mesta, v sredi močvirja, stal je grad s trdnim zidom obdan. Tudi oboje mesto, novo in staro, bilo je močno utrjeno, z zidovi in globokimi rôvi obdano. Med novim in starim mestom je bil en sam trden most, ki se je dal vsak čas proč vzeti. Prava trdnjava je bil tisti grad sredi močvirja; ta trdnjava je imela posebno proti jugu trdno zidovje, od koder je moral sovražnik priti, če je trdnjavo naskočiti hotel. Med zidovjem trdnjave je bilo le nekaj kamnitih hiš; na sredi dvorišča pa je stal en visok stolp ali turn, ki se je „notranji grad“ imenoval. Tako je bila tedaj Sigetska trdnjava zares močna in težko pristopna. Od treh strani je bilo vse v močvirji, samo od

južne strani se je moglo do mesta; in kdor je hotel trdnjavo premagati, moral je najprej novo mesto vzeti, potem vdariti na staro mesto, in še le, kedar je to v pest dobil, zamogel je začeti s streljanjem in naskokom na trdnjavo. Hrabri možje, preskrbljeni z živežem in strelivom, zamogli so toraj Siget dolgo časa držati in braniti. In če je mesto oblegala še tako velika armada, število jej ni dosti koristilo, ker so zamogli mesto naskakovati le od ene strani, tako da niso mogli vsi na enkrat v ogenj stopiti.

Taka je bila s Sigetom leta 1566., ko je bil Nikolaj Šubie grof Zrinjski, ban hrvaški, slavonski in dalmatinski, pa tavernik ogerski, poveljnik Sigetske trdnjave.

Zrinjski je bil osem in štirideset let star, ko je to povelje prevzel. Popisali smo ga že, kakšen možak da je bil. On se ni nobene reči za šalo podstopil, ampak česar se je lotil, to je tudi možko izvršil. Zato je tudi pri tej težkeji nalogi resno in krepko prijel vajeti v roke. Najprej je poslal en oddelek svoje vojske pod Juraničem in Alapijem turški spredni straži naproti, ker je zvedel po ogleduhih, kodi bo ta straža šla. Povedali smo že, kako je bilo teh deset tisoč Turkov pod bosenskim pašatom pobitih in razkropljenih.

Med tem časom pa je Zrinjski v Sigetu vse za obrambo pripravljajal. Pregledal je zidovje in dal popraviti, kjer je kaj manjkalo; pregledal

je topove (kanone) in jih postavil vsacega na pravo mesto. Vojakom je pogum dajal, pa jim tudi ni prikrival, da jih čaka težek boj. Da bi svojo dušo bolj ohrabil in popolnem ločil od posvetnih želj, prejel je svete zakramente, in tudi svojim vojakom je to storiti ukazal. Omeniti nam je še treba, da je imel Zrinjski tudi svojo soprogo Jelico in svojo hčer Ileno pri sebi v trdnjavi.

Bil je lep poleten večer, ko je grof stopil v sobo svoje gospé, grofice Jelice, ko je bila ravno tudi mlada, krasna Ilena navzoča.

„Ljubice moje“, ogovori grof ženski, „v našem gradu se bo nekoliko oživilo. Pa zato se ni treba plašiti. Turki sicer niso več daleč. Slišim, da grejo Zapoljskemu lažikralju na pomoč, stari sivo-bradec cesar Soliman jih vodi sam. Ali bo pa tudi na Siget vdaril, tega še ne vem. Pa če prav, to me nič ne straši. Saj se s sultanom že pozna. Pred štirimi leti je tam zunaj ležal in hotel Siget vzeti, pa mu je dolgčas postalo in se je moral zgubiti, ne da bi kaj opravil. Zato se ni treba plašiti, ljube moje, če bo začelo treskati in grmeti iz topov; saj to grmenje ne bo sveta podrlo. Le poglejta, kako so naši vojaki veseli, ker se Turka nič ne bojé!“

„Ali misliš, dragi Nikita“, odvrne mirno in milo grofinja Jelica, „da bo Turek Siget naškočil?“

„Nič še ni gotovega,“ reče Zrinjski, „bomo še le videli, kam se bo obrnil. Nič se ne boj!“

„Saj se ne bojim,“ odvrne grofinja, „saj me vendar poznaš, da se nikoli nisem bala, s tabo vred v nevarnost podati se, če je bilo treba. Naj pride, kar hoče, jaz bom ostala mirna, kakor sem zdaj. Zato mi lahko po pravici poveš, ali pride Turek na Siget ali ne?“

„Skoraj bi rekel, da bo najprej nas zgrabil,“ odgovori grof. Komaj je to izgovoril, sliši se na dvorišči peketanje konjskih podkev; Zrinjski pogleda skozi okno in reče grofinji: „Halo! stotnik Praprotnik je ravno zdaj došel. On nam bo povedal, kaj je novega!“

„Gospod poveljnik! prinesel sem novico,“ rekel je stotnik pri ustupu v sobo ter se ogledal na ženske in na grofa, kakor bi hotel vprašati, če sme vpričo žensk neveselo novico sporočiti.

„Le govorite, gospod stotnik“, reče mu Zrinjski, „saj ženske morajo tudi enkrat zvedeti, pri čem da smo. Zdaj ali pozneje, to je vse eno“.

„Dobro“, reče stotnik, „ravno mi sporoči moj ogleduh, da je Soliman v Pečuhu in da je Turka okoli mesta, kakor listja in trave. Zvedel je tudi, da gre turška vojska naravnost proti Sigetu“.

„Saj sem vedel“, reče Zrinjski; „naj le pridejo! Samo to me skrbi, kodi Juranič in Alapi hodita? Da bi le o pravem času še v trdnjavo nazaj prišla!“

Ni dolgo trpelo, pa je prijezdil zopet kak drug poročnik z novimi poročili. To je šlo zmirom

naprej. V obeh mestih in v trdnjavi pa je bilo vse živo. Bradati možaki so tako z veseljem sim in tje tekali, kakor bi se pripravljali na kako gostijo ali ženitovanje. Tu se nikoli ni zmanjkalo opravila. Največi top trdnjave, zmaj imenovan, ki je grmel, če je vstrelil, kakor grom iz oblakov, bil je tam pri uhodu postavljen, od koder so morali Turki priti. Dva manjša topa, lesico in volka, nesli so v notranji grad, kjer sta iz dveh špranj ven kukala. Zidovje okoli trdnjave in obeh mest se je na novo popravilo in utrdilo z nasipi. Iz novega mesta so morali ljudje vse, kar je bilo kaj vredno, v trdnjavo prenesti, ker je Zrinjski že naprej mislil, da bo moral novo mesto zažgati, če ga proti toliki sili več braniti ne bo mogel. Tudi se je lahko naprej vedelo, da bodo Turki na novo mesto grozno streljali in da se zna pohištvo od samih strelov vneti.

Med temi opravili je poslal Zrinjski enega poročnika tudi na cesarja, ter mu v pismu naznanil, da se Turki Sigetu bližajo, da bodo trdnjavo oblegali in naskakovali. Prosil je za hitro pomoč. Tudi drugim prijateljem na Dunaji je pisal, naj njegovo prošnjo pri cesarju podpirajo.

Ravno je Zrinjski tega poročnika odpravil, kar zasliši iz starega mesta sim veselo troben-tanje. Prišla sta Juranič in Alapi s svojo četo domu. Vse je bilo po konci in polno veselja, ko se je videlo, koliko bogatega plena hrabri

Hrvatje seboj peljejo in koliko vjetih Turkov. — „Na zdravje, dragi tovarš“! zakliče stari Alapi in objame naproti hitečega Zrinjskega.

„Ilena!“ zakliče mladi Juranič in hiti vesel svojej nevesti naproti.

„Ali ste zmagali?“ praša grofica.

„Smo, z božjo pomočjo!“ odvrne mladenič.

Zdaj sta začela oba, Juranič in Alapi, praviti, kako sta Turke pri Šiklosu zalezla in pokončala.

„Pridi k meni, vrli mladenič“, reče grof Juraniču, „obnašal si se vedno kakor vitez in hrvatski plemenitaš. Še pozni vnuki bodo tvojo hrabrost opevali. Svetli cesar naj te odlikuje po svoje, jaz pa po svoje. Vem, da ljubiš mojo hčer Ileno in prosil si za njeno roko; evo! od danes zanaprej je tvoja! Vrednejšega zeta mi ni treba iskati. Vzemi z njo vred tudi moj blagoslov!“

Veselega srca pa trepetajočih ustnic podasta si Juranič in lepa grofica Ilena roke v večno zaroko vpričo častitljivih staršev Zrinjskih. Tisti trenotek pač nista mislila, da so njuni ljubezni na svetu le še kratke ure odmerjene.

Ilena in Juranič.

Zrinjskega hči, grofica Ilena, bila je še zelo mlada, podobna cvetki, ki se ravno razvija.

Hrvatski pesnik Vežić poje o njenej lepoti:

«Gleda četu sa Zrinja djevojka,
 «liepa kćerca Šubića Nikole,
 «divno čedo, ruža neubrata,
 «Božjom iskrom ozračeno zlato;
 «struk joj tanki odmjerile Vile,
 «bjeli mjesec čelo obrubio;
 «a žarko joj uobilju sunce
 «zlatnu kosu po glavi prosulo;
 «bielo lice, sniegom se nadtječe,
 «rumen-ruža, svježe jagodice,
 «a milina neba jutarnjega
 «u zjenici, srca provedrici;
 «med koralje drobnijeh ustnica
 «savila se dva suvoja krasna,
 «ko dva biela od bisera niza;
 «vrat bijeli, labudovo perje! —»

Milina njenega pogleda in lepi don njenega glasu očaral je vsako možko bitje. Ni čudo, da je mladi junak Juranič kar plamtel in gorel za to plemenito deklico.

Juranič je bil poštenih hrvaških staršev sin, vendar se Zrinjskim niti po stanu, niti po premoženji primerjati ni smel; pač pa po plemenitosti duše in hrabrosti srca.

Zrinjski si bi bil lahko zeta iskal med najboljšimi ogerskimi, hrvatskimi in nemškimi plemenitaši. Vendar ni z nevoljo gledal snubitev revnega Juraniča, ker je bolj cenil pošteno srce, nego redove, ime in premoženje. Ko je Zrinjski mladenče zbiral in uril, da bi se kedaj ž njim vojskovali proti Turku, ni mu bil nobeden tako

všeč, ko Juranič. Bil je marljiv, ubogljiv, goreč in iskren za svoj posel, odkritosrčen in hraber. Zrinjski je Juraniču največ zaupal, ga obdržal pri sebi v hiši in ga pošiljal okoli po najimennitnejših poslih. Tako je živel mladenič vedno v sredi ogerskih in hrvatskih plemenitašev in se privadil plemenitega vedenja. V poslanstvih je prišel večkrat na Dunaj, na nemške in laške dvore. Tako se je navadil več jezikov in poznal svet. Pri vitežkih vajah je bil eden najbolj izurjenih borilcev. Komaj dva in dvajset let star smel se je imenovati najplemenitejši mladenič hrvatski. V Zrinji, domačem gradu grofov Šubicev, bil je Juranič kakor domá, Zrinjski ga ni od sebe spustil, ker je njemu smel vse zaupati in je mladi mož tudi vsako nalogo modro in točno izpeljal. Kadar pa je zapela vojna trobenta, bil je Juranič prvi na svojem mestu in služil Zrinjskemu kakor desna roka. V vseh bojih se je Juranič z nenavadno hrabrostjo in bistroumnostjo odlikoval, tako da se mu je smela zaupati tudi velika četa v poveljništvo. Ravno smo slišali, kako se je dobro obnašal pri Šiklosu, kjer je z Alapijem vodil krščansko vojsko in Turke hudo namlatil. Bil pa je Juranič v tistih letih, ko mlado srce po ljubezni hrepeni; in kje bi si bil mogel vrednejše bitje za svoje plamteče srce iskati, ko na dvoru Zrinjskem, kjer je cvetela mlada Ilena Zrinjska? Pa tudi lepa grofica ni mogla nikjer zagledati lepšega junaka od

Juraniča, in kakor se že godi med mladim svetom, kmalo je vezala mladi par iskrena ljubezen. Grof in grofinja sta to videla, pa nista branila, in Zrinjski je enkrat rekel: „Ne bom zeta iskal med knezi in grofi, ampak med hrvaškimi junaki.“ Ko je Juranič to zvedel, bil je še bolj goreč za boj in vitežke čine, ter je kar hrepenel po priložnosti, kdaj bi zamogel svojo hrabrost v polni luči pokazati. To se mu je najbolje posrečilo pri Šiklosu, kakor smo že povedali.

Toda goreča ljubezen do krasne grofice Ilene ni omehkužila Juraniča; pri vsej ljubezni do svoje mile neveste je vendar v prvi vrsti gorel za možke čine in mislil na brambo domovine, katero je presrčno ljubil in omiloval, ker je videl njeno nesrečo. Kakor Zrinjskega navduševala je tudi njega le ta misel, kako bi zdrobil turškega zmaja in rešil slovanski jug in vse krščanstvo tega krutega tlačitelja.

Zrinjski brez pomoči.

Vedno bližje pred Siget se je valila neštetilna turška vojska; v trdnjavi pa je bilo tudi vse živo in pri delu, ker so se pripravljali na siloviti napad. Zrinjski je pač dobro vedel, da se vkljub vsej hrabrosti s svojo četico ne bo mogel dolgo držati proti toliki sili. Turkov je bilo dvakrat sto tisoč mož s 400 kanoni, Zrinjski pa je imel komaj 2500 mož in 12 kanonov.

Na vsacega kristjana je prišlo 80 Turkov in na vsak top v Sigetu je odgovarjalo 33 turških topov. Zrinjski je toraj željno pričakoval, kdaj pride odgovor od cesarja Maksa in kdaj se ima od njega pomoči nadejati. Cesarski poslanec je moral vsak čas priti, sicer ne bi bil več mogel do Sigeta, ker so se turške spredne straže že mestu bližale.

Ravno še o pravem času prijezdi slednjič vendar težko pričakovani poročnik od cesarja. Bil je madjarski plemenitaš Peter Vilacky.

„Bog vas sprejmi“! zakliče mu Zrinjski na-proti, „prinesete mi dvojni dar: cesarjev odgovor in vas samega. V takih časih, kakor jih imamo zdaj v Sigetu, je hraber možak več vreden, ko deset miroljubnih mož, ki boja niso vajeni. Kako je pa kaj na Dunaji? Ali je že kaj dosti vojske zbrane“?

„Prišlo je že precej krščanskih vitezov iz vseh krajev“, odgovori Vilacky; „vojvoda savojski nam je poslal 400 strelcev pod vodstvom grofa Kamerana. Tudi nam je poljski kralj poslal 3000 izbranih mož pod vodstvom grofa Ladskota; pa ti se štejejo na Dunaji med Ogre, ker živi poljski kralj v miru s Turkom, in sultan ne sme zvedeti, da je tudi nekaj Poljakov v orožji proti njemu. Tudi iz Anglije je prišlo mnogo plemenitih vitezov s svojimi hlapci. Nemška grofa Zweibrücken in Simmern sta pripeljala 600 konjikov, drugi sin bavarskega vojvode pa

400 konjikov. Vojvoda Kozma je poslal iz Florence 3000 pešcev, vojvoda ferarski in vojvoda mantovanski pa sta sama prišla. Iz Francozkega je prišlo mnogo hrabrih vitezov s svojimi hlapci. Luka in Genova sta poslali denar, sv. oče papež so poslali sami 50 000 cekinov denarja. Pa vsak dan še prihajajo prostovoljci in denarni darovi. Skoraj bo kakih 80 000 mož skupaj. Glavni poveljnik je cesarjev brat, nadvojvoda Ferdinand; drugi imenitni generali so vojvoda Miroslav Pomorski, grof Günther Schwarzburg, pa vojvoda Pavel zaderski. Pravijo, da pojde ta vojska na Ogersko in da se bo pri Rabu utrdila in Turkov pričakovala“.

„Ali niste nič o mojem sinu zvedeli“? praša Zrinjski naprej.

„Mladi grof Jur je pri cesarski telesni straži“, odvrne poročnik. „On bi bil rad z manoj šel v Siget, pa ni smel. On vas pusti vse prav lepo pozdraviti.“

„Lepa hvala, Vilacky“, reče Zrinjski in ponudi poročniku roko, „saj boste pri nas ostali v Sigetu“?

„Pod vašim praporom, svetli ban, se vedno rad vojskujem“, reče Vilacky; „jaz sem najraje tam, kjer vidim red in modro poveljništvo. V cesarskem taboru pa je vse zmešano, nobeden ne vé, kaj mu je storiti in kje je njegovo mesto, vsi narodi so križem pomešani in se drug drug zega ne razumejo. Kjer pa vi gospodujete, tam

vsak vé, kje ima stati in kaj storiti, in tudi vé, da od vas ni pozabljen, ker vi mislite na vse“.

„Vi me preveč povzdigujete“, reče Zrinjski na to, „pa moja sreča je v istini ta, če vidim okoli sebe take junake, kakor ste vi. S takimi možaki bi celó hudobi vojsko napovedal. Veste, kak posel boste prevzeli? Huzarski stotnik Lasey je na mrzlici zbolel; vi boste prevzeli njegove konjike in jih vodili, saj vem, da to dobro znate. Da bodo pa huzarji več zaupanja do vas imeli, pustil vas bom kmalo enkrat na Turke planiti, da bodo vaši ljudje spoznali, da imajo vrlega stotnika. Bodite mi toraj pozdravljeni, Vilacky. Ti, Praprotnik, pa poglej po nasipih in zidovih, če je vse v redu“. —

Stotniki, ki so prej okoli Zrinjskega stali, ko je govoril s cesarskim poročnikom, stopili so zdaj nazaj, ko je Vilacky odšel. Zrinjski pa je zdaj odprl cesarsko pismo. Resen in zmirom bolj resen je postal obraz junaka, ko je pismo prebiral; čelo, prej tako jasno, se mu je zgrbančilo. Pismo je bilo namreč žalostnega zapopadka in se je glasilo: „Dragi grof Zrinjski! Držite se v Sigetu, dokler morete, da nam toliko časa pridobite, da zamoremo krščansko vojsko vkup zbrati. Ne upajte v pomoč, ampak branite se do zadnjega moža. Naša vojska je še preslaba, da bi se zamogla s turško na odprtem polji meriti. Osodo celega krščanskega sveta ne

smemo na igralno kocko enega samega dneva postaviti. Utaborili se bomo pri Rabu in tam pričakovali prihoda sultanovega. Poznam vas, vaše Hrvate in Madjare; na vas se zanesem. Zdaj je prišel čas, ko je treba za domovino ju-naško umreti.“ —

To pismo prebravši stal je Zrinjski do'go časa zamišljen. Potem pa je rekel sam pri sebi: „Maksimiljan, veliko ti od mene zahtevaš! Pa ti veš, da se Zrinjski ne vstraši. Moja sveta vera in moja domovina mi je več, ko vsi za-kladi tega sveta. Milujem samo svojo ženo in svojo nedolžno hčer, ki bo morala umreti v cvetu svoje mladosti. Ako pa ženske iz trdnjave proč spravim, potem bodo vsi Sigetski prebivalci po-gum zgubili in nad svojo srečo obupali. Zato morajo moje ženske tukaj ostati. Že dvakrat me je sovražnik tukaj napadel, pa ženski niste zgubili poguma. Če sila pride, vem za skrivne pota pod zemljo, da ji rešim. Ali pa naj se cela moja hiša žrtvuje kot klavni dar za krščansko vero, za hrvatsko domovino in za dokaz moje nepremakljive zvestobe in pokorščine! Toraj z Bogom naprej!“

Turki pred Sigetom.

En dan pozneje primarširala je spredna straža turške vojske pred Siget. Zrinjski je poslal nekaj konjikov Turkom naproti, ki so turško stražo na

vse strani razkropili. Dné 5. avgusta prišla je cela turška armada. Daleč na okoli, kolikor je okó obseglo, bil je šotor pri šotoru, kočá pri koči. Rumelski beglerbeg se je z 90 000 možmi in 300 kanoni postavil na Šmihelski hrib v severu od Sigeta; Ali paša iz Egipta je stal na zapadu in jugu, Ali Portuk s 100 topovi pa na jugu in izhodu.

Ko se je sultan Soliman pred Sigetom pokazal, vihrala je iz turna Sigetske trdnjave velika zastava z velikim križem na sredi. Zidovi trdnjave so bili preoblečeni z rudečim suknom. S tem je hotel Zrinjski pozdraviti Solimana. En sam, silno grmeč strel iz velikega topa „zmaja“ so Sigetčani sprožili v pozdrav Turkom. Turški cesar je mislil, da ga Zrinjski s tem zasmehuje, zato je ukazal, naj se hitro delajo priprave za obleganje.

Zrinjski je pustil vse vojake, kar jih ni bilo na straži, in vse Sigetsko ljudstvo sklicati na dvorišče trdnjave, da bi jim naznanil cesarsko sporočilo in svoj sklep.

„Tako slovesnega in resnega, kakor danes, nisem še videl grofa“, reče stari Alapi okoli njega stoječim stotnikom, ki so bili zbrani na povelje svojega komandanta. „V mnogih bitkah sem že stal na njegovi strani, pa tako navdušeno mi njegovo okó še ni bliščelo, ko danes.“

„Lev je vedno goreč, če vidi sovražnika pripravljenega pred seboj“, reče na to Juranič;

„meni je tudi tako, vojna trobenta me z neko čudno močjo navdaja“.

„To je mlada kri“, reče Praprotnik, „Zrinjski pa ni več tako mlad, da bi hrepenel po boji zavoljo boja; on ima više misli in namene v glavi“.

„To je veliko krvavo žrtev za vero in domovino“, reče Vilacky.

V tem je prišel Zrinjski iz grada na dvorišče. Ljudstvo in vojaki zakličejo z enim glasom: „Živio Zrinjski, naš poglavar!“

„Ali ste vsi možje zbrani, kar vas je vojakov in drugih za brambo sposobnih mož iz mesta“? praša Zrinjski z močnim glasom.

„Vse je zbrano“, odgovoré stotniki.

„Dobro“, reče Zrinjski, „poslušajte toraj svojega poglavarja. Resne so besede, ki jih imam z vami govoriti. Znano vam je, da stoji turški cesar z velikansko armado pred Sigetom. Njegov namen je, pokončati Siget in nas vse, ki ga branimo. Zdaj, možje, je treba pokazati, kdo je junak! — Cesar Maks gre s svojo vojsko proti Rabu, da se bo tam utaboril in utrdil z nasipi ter prihod turške armade pričakoval. Cesarska vojska je pa še preslaba, da bi se zamogla s Turki na prostem polji meriti. Cesar nam toraj ne more na pomoč priti. On se zanaša na našo hrabrost in zvestobo; on vé in upa, da se mi ne bojimo umreti za lepo ime Jezusovo, za našo domovino in svobodo. Ne bojte se pred veliko

turško silo; saj se tudi neizmerno morje brez uspeha zaganja v skalo, pa je ne more premakniti. In če je Turkov prav sto na nas enega, ne obupajte, Bog je z nami in nas bo branil, če trdno vanj zaupamo. Ves krščanski svet gleda s trepetom na nas, peščico pogumnih možakov. Kjerkoli se sveti križ časti, kjer koli gledajo bele cerkvice z hribov doli v doline, povsodi leži krščansko ljudstvo na kolenih in moli za našo zmago. Stopite tedaj kakor možje v trdi boj in ne strašite se pred smrtjo. Ako bi mene prej dohitela smrt, ko vas, potem vedite, da postavim starega tovarša, stotnika Alapija za poveljnika trdnjave, ter vam ukažem, da ste mu pokorni, kakor meni. To je moja prva beseda. Druga naj bo ta: brez reda ni zmage; vsak od vas je toraj dolžan, svojega predstojnika brez-pogojno ubogati. Kdor se le z eno besedo zoperstavi, mora brez usmiljenja vmreti. In kdor svoje mesto na straži popusti, on mora umreti. Kdor kako turško pismo vzame in bere, ali kdor tako čez zid vrženo pismo najde, pa ga ne pri-nese precej neodprtega meni, on mora umreti. In kdor se s svojim tovaršem natihoma in skrivnostno pogovarja, on mora umreti. Kajti mi smo umirajoči in nemamo nobenih skrivnostij. Z našimi sovražniki ne poznamo nobene milosti. Vsak Turek, ki v naše roke pride, mora umreti. Tistih 300 Turkov, ki sta jih Juranič in Alapi pri Šiklosu vjela, mora umreti, kajti mi nemamo

kruha za Turke in ne potrebujemo sovražnikov med našim zidovjem.

Velika rudeča zastava z belim križem v sredi vihra z našega turna; to pomeni, da moramo svojo rudečo kri preliti, da unijemo naše grehe in pridemo v svete nebesa in vidimo svetli križ našega gospoda Jezusa. Stojte trdno na braniku krščanskega sveta, da bodo kruti Turčini vedeli, s kom imajo opraviti. Zdaj pa poslušajte mojo prisego, ki jo pošiljam iz globočine svojega srca v roke vsemogočega Boga!“

Pri teh besedah se vsi odkrijejo, in stare kakor mlade je groza pretresla, ko se je Zrinjski odkril, svojo sabljo potegnil, na tla pokleknil in govoril to-le prisego:

„Jaz Nikolaj Šubic grof Zrinjski prisežem trojedinemu Bogu, cesarju in domovini zvestobo do smrti. Bog me naj zapusti in mi naj svojo milost odtegne, ako vas bom jaz kedaj zapustil ali izdal. Prisežem pri Bogu in pri svoji nevmrjoči duši, da hočem Siget braniti do zadnje kaplje krvi in do zadnjega zdihljeja! In zdaj, tovarši, zahtevam enako prisego tudi od vas!“

Na to so stopili stotniki Alapi, Juranič, Vilacky in Praprotnik pred grofa, pokleknili na tla in enako storiti veleli vsem vojakom. Zrinjski je pa zdaj stal. Stari Alapi poprime za besedo in priseže v imenu vse vojske, drugi pa so za njim govorili: — „Grof Zrinjski, mi ti prisežemo zvestobo do smrti. Pokoriti se hočemo

vsem tvojim ukazom in rajši umreti za lepo ime Jezusovo, za cesarja in domovino, ko kedaj tebe zapustiti ali se ti ustaviti. Tako gotovo, kakor nam Bog pomagaj!“

Po tej resni prisegi, ki je vseh srca pretresla, vstali so vojaki od tal, in Zrinjski jim je še rekel: „Bog je slišal vašo prisego. Gorje tistemu, kder bi jo prelomil!“

V tem hipu je zagrmel prvi turški top z Šmihelskega hriba simkaj. Sigetski junaki so hiteli vsak na svoje mesto.

Prvi naskok.

Tudi cesar Soliman je zbral svoje generale in jim tako govoril: „Poglejte, v to orehovo lupino so se skrili hajduki, ti neverni, krščeni psi pod svojim besnim poglavarjem Zrinjskim, mojim nezvestim hlapcem. Njegov oče se je meni pokoril in me za milost prosil, in jaz sem mu prizanesel, kavrini; pa po njegovej smrti mi je njegov sin pokorščino odrekel in šel med hajduke in zdaj hajdukuje po mojem cesarstvu in meni nagaja. Danes je prišel za njega dan plačila. Kdor od vas je žejen krščanske krvi, kdor si želi prerokovega raja in njegovega sladkega nasmeha, ali kdor si želi krščanskega blaga, — danes mu je prilika, da si pribori eno ali drugo. Naskočite toraj to hajduško gnjezdo in razdrite ga; Zrinjskega pa mi dovedite živega, da ga

bo moj minister Sokolovič pred mojimi očmi zaklal in da se bom pasel nad njegovimi mukami. Vse druge pa obesite na kolce. Kdor se umakne ali od zad ostane, mora umreti. Hajdite, hlapci, in hitro opravite, nam se mudi na Dunaj!“

Ko je bilo to sultanovo povelje razglašeno, začela se je premikati vsa grozna turška vojska, da se je kar zemlja tresla na okoli pod pritiskom kónj in vojnikov. Pa tudi sigetski zidovi so zašumeli pod vikom možakov in žvenkom orožja. Kakor morski valovi, ki jih nevihta podi, valili so se Turki truma za trumo proti sigetskemu novemu mestu, ker le od te strani je bilo mesto pristopno, dokler je druge strani globoko močvirje branilo.

Stari krvenik, besni car Soliman, se je sam vsedel na kónja in svoje neštevilne čete gnal pred seboj na bojišče. Peklenski posmeh se mu pozna na ustnicah, ko se domisli, da bo morda še danes trpinčil starega svojega sovražnika, grofa Zrinjskega.

Pa ta hudobni posmeh mu kmalo zgine z lica, nosnice se mu razširijo, črne usta se mu odpró in žolčne pene iz njih tiščé, divje okó pa se mu v groznem žaru sveti! Kaj to pomeni? En pogled na sigetske zidove nam bo to razjasnil. Truma za trumo, val za valom divjih janičarov je že z divjim naskokom treščil ob sigetske zidove ter skušal v mesto prodreti, pa hrabra posadka je vse napade odbila. Krščanski

junaki stojé kakor pribiti, in turški car mora z lastnim očesom gledati, kako njegove ljudi kar kupoma čez ozidje doli mečejo. In zopet se prižene nova truma, več tisoč Turkov, kakor mravlje se spenjajo drug nad družega, kakor opice lezejo hitro po lestvicah do površja zidu, vse črno jih je že blizo pod vrhom — zdaj skočijo na zid — videc bi sodil, da je krščanska posadka zgubljena — pa v tem hipu pridrvi Zrinjski s celo svojo četo na ozidje — kakor bi trenil, prileté vsi Turki kar zviškoma z zida doli in se zavalé v globoki jarek okoli zida, kjer leži že na tisoče mrtvih in ranjenih Turkov, za katere se nihče ne zmeni.

Ko je sultan Soliman to videl, jahal je ves besen pod sigetske zidove in začel nad svojimi vojaki in generali kričati:

„Ali ste možje, ali ste babe, da se pustite tako sramotno odganjati? Janičari, kje je vaše hvaljeno junaštvo? Pred hajduki imate strah? Ta peščica, kar jih je v Sigetu, bi vam morala za večerjo premalo biti, pa se je strašite in se jej umikate! Sram vas bodi!“

Na ukaz svojega jeznega cesarja začeli so Turki zopet naskakovati sigetsko zidovje, toda vse zastonj. Že vtrujeni in obupani so še prej pocepali z zidovja doli, ko prvi naskakovalci. Pod zidom v jarku je ležalo že celo brezno turških teles in pod njimi se je valil potok krvi. Car Soliman pa je le še gonil svoje čete na

zidovje. Pa vsak Turek, ki je do površja prišel, telebil je zopet nazaj, ali preboden, ali pa porinjen, in v svojem padcu je vzel še marsikateriga seboj, ki je za njim do površja plezal. Grozen strah se je polotil janičarov, kakor blisk se je širil od grude do grude; — kar naenkrat se vsa turška vojska obrne in jame bežati, kakor srna pred levovim rujoventjem, ter se ne ozira na nobeno povelje več. Kakor vrtinec je zasukal ta splošni beg tudi sultana Solimana in ga privlekel do zlatega šotora.

To je bil prvi vroči dan, srečno sicer končan za kristjansko posadko, toda zmaga je bila kupljena z mnogimi dragimi žrtvami. Marsikateri sigetski junak je že prvi dan izdihnil svojo dušo. Naskakovanje Turkov je trpelo celi dan, zato so bili Sigetčani silno utrujeni, ker oni so morali zaradi svojega pičlega števila celi dan na braniku stati, turške trume so se pa pri jurišanji menjale in nastopale druga za drugo. Še po noči niso Turki popolnoma miru dali. Drugi dan na vse zgodaj pa se je naskakovanje zopet začelo in trpelo celi dan. Tretji dan je bilo ravno tako. Ta dva dneva sta zopet mnogo žrtev stala sigetsko posadko. Še sreča, da se je toliko časa držala proti toliki sili!

Zrinjski pa je sam uvidel, da novega mesta dalje braniti ne more. Zidovje je bilo že vse razstreljeno in razkrhano; ozidje je bilo široko in trebalo je mnogo vojakov za brambo. V pre-

teklih treh dneh pa se je število njegovih junakov že močno skrčilo. Kazalo mu je bolje, umakniti se v staro mesto nazaj, ki se je dalo lažje in z manjšo močjo braniti. Ukazal je toraj vsem prebivalcem novega mesta, naj se preselijo v staro mesto. Potem pa je pustil novo mesto zažgati. Saj to je bilo že iz početka sklenjeno, ker so morali novomeščani že koj o prihodu Turkov svoje dragocene stvari v grad znositi. Zrinjski je novo mesto le zato branil, da so imeli Turki več opraviti in da so se dalj časa pred Sigetom zamudili; kajti s tem je pridobil cesar čas za nabiranje krščanske vojske.

Turška vojska je še v celih trumah v svoje šotore bežala, ko se je iz novega mesta plamen dvignil in osvetlil turško sramoto, ker so morali gledati, kako je Zrinjski sam zažgal tisti kraj, ki so ga oni tri dni brez uspeha naskakovali. Ko je mesto pogorelo, šli so Turki vanj, da bi kaj naplenili, pa niso nič družega dobili, ko pepel.

Med novim in starim mestom je bil jarek (graben) z vodo, tako da je bilo težko tje priti. Edini most čez jarek je Zrinjski proč vzdignil. Če so toraj Turki hoteli staro mesto naskočiti, morali so nov most narediti ali pa jarek zasuti. Zato so potrebovali že toliko časa, da so si kristjani v Sigetu med tem lahko oddahnili in spočili.

Bramba starega mesta.

Ko se je turški cesar Soliman streznil od svoje ljute jeze in z bistrejšim očesom pogledal tek stvari, moral je sam pri sebi priznati, da je nespametno ravnal, ko je tako togotno naskakoval novo mesto, trdnjavi sami pa ni nobene škode prizadjal. Trdnjava je bila namreč s tako obširnim močvirjem obdana, da streli iz topov niso prišli preko bara do trdnjave. Vseh 400 topov toraj Turkom nič ni hasnilo. Streljati so z njimi mogli le na novo mesto, to je pa zdaj Zrinjski sam požgal. Sultan je spoznal, da se z naskakovanjem tako dolgo nič ne doseže, dokler ne bo mogel trdnjave od vseh strani prijeti; to bo pa le potem mogoče, ako naredi nasipe čez močvirje in če rečici Almašu drugo strugo izkoplje, da ne bo vedno močvirja z novo vodo polnila.

Po tem novem sklepu je dal svoje ukaze. Na tisoče vjetih kristjanov je prisilil, da so morali ob golem kruhu dan na dan delati, nasipe nakladati čez močvirje in Almašu novo strugo kopati. Pa to je bilo težavno delo. Celi boršti so morali pasti pod sekiro in pogrezniti se v močvirje, na tisoče voz kamenja in prsti se je moralo navoziti, da so se nasipi čez močvirje naredili. Ob enem jih je na stotine noč in dan kopalo pri novi strugi za reko Almaš. V kljub temu je trpelo več dni, prej da je bilo

kaj storjenega. Pri tolikem številu delavcev je bilo slednjič delo vendar izgotovljeno, in zdaj so se pripravili Turki na veliki naskok na staro mesto, katero so zamogli zdaj od več strani naenkrat in s celo svojo močjo prijeti. Desno krilo sta vodila Ferhad paša in beglerbeg Natolski, levo krilo divji paša Mustafa in beglerbeg Rumulski, središče s topovi pa je vladal Ali Portuk.

Turški topovi so začeli grmeti in ogenj pa svinec bljuvati na staro mesto iz 400 žrel. Posadka v mestu pa je majhna, zidovje že staro in slabo. Zrinjski je spoznal, če prav še enkrat odbije naval Turčinov, da bo vendar primoran, staro mesto popustiti in umakniti se v trdnjavo. Pa takemu junaku je težko, samo braniti se, pa ne udarjati. On je pozelel, meriti se s samim turškim carom, silovitim junakom, in stopiti mu s sabljo v roki pred oči. Ta želja ga je prignala k predrznemu podjetji, da je izbral iz svojih vojakov tri sto najčvrstejših fantov in udaril ž njimi v turški tabor. Kakor levi so se zakadili ti tristoteri Hrvatje med neštevilne Turke, ter jih sekali z ostrimi sabljami, kakor cvetlične glave na livadi.

Ko je car Soliman to zapazil, se je v srcu razveselil in si mislil: „Neumno dela Zrinjski, da je oslabil posadko, sam pa se spustil z majhno četico med neštivilno množico moje vojske. Zdaj hočem jaz z vso silo na mesto pritisniti in ga

bom lahko vzel, ker je posadka oslABLJENA. Potem pa bom Zrinjskega od mesta odrezal in ga vjel kakor tička.

Takoj je sultan dal potrebne ukaze, naj se tako stori, kakor si je izmislil. Janičare, asape in spahije, cvet svoje vojske, je pognal nad tistih tri sto Hrvatov, ki so z Zrinjskim divjali po turškem taboru. Vso ostalo vojsko pa je dvignil proti staremu Sigetu. Vsi topovi so naenkrat zagrmeli in vsa turška vojska se je vsula nad sigetsko zidovje. Toda hrabra posadka pod Juraničem in Alapijem se je trdno držala in odbijala vse napade, akoravno je bila za tri sto mož oslABLJENA, katere je Zrinjski v sredi med divjimi janičari vodil.

Kar je bilo na zidovji možkih premalo, nadomestili so ženske in otroci, ki so Turke z vrelo vodo polivali in s kamenjem pobijali. Sigetski vojaki pa so delali, kakor besni, streljali, sekali in pehali Turke čez zid, da jim je kar vroč pot od čela kapal in se na tleh zmešal s krvjo ranjenih in ubitih. Gost dim iz tolikih topov je zakril Siget in vso okolico, tako da se ni nikamor videlo. V tem groznem mraku pa je divjala bitka naprej. Topovi so neprenehoma grmeli kakor grom, ki ga prinese poletna nevihta, krogle iz pušk pa so brenčale čez zid in se zvijale kakor kače ter popikale zdaj tega zdaj onega junaka. Zemlja je ječala v stoterem trepetu, pod nebom pa se je razlegal jek vpijočih

kakor glasovi hudobnih duhov. Vmes pa se je čulo žvenketanje nož in sabelj, vpitje ranjenih, ječanje umirajočih!

V tem je pridirjal Zrinjski s svojo četo v mesto nazaj. Ko je posekal na tisoče janičarov in spahijev, prebil se je skozi vso turško vojsko nazaj v Siget. Z enim pogledom je Zrinjski vse videl, kaj se godi in kaj je treba storiti. Videl je neštivilne čete Turkov, ki so naskakovali mestno zidovje, videl pa tudi, da mala posadka že omaguje; — le hiter sklep jo zamore še rešiti. Takoj ukaže, tudi staro mesto na vseh straneh zažgati. Hipoma se je zablistnil plamen od vseh strani in osvetljeval grozni prizor. Zdaj ukaže Zrinjski vsemu prebivalstvu in vsem vojakom, naj se hitro umaknejo v trdnjavo. Sigetčani so še o pravem času, ko je bilo pri tleh še temno, bežali čez most v trdnjavo, za njimi so se v lepem redu umikali Zrinjskega vojaki in most za saboj odmaknili. Turki so zdaj brez ovire pridrli v staro mesto, pa ogenj in dim sta jih kmalo spet ven spodila.

Grozen je bil pogled, ko je bilo celo mesto v plamenu, ki se je dvigal do nebes in razsvetljeval turške šotore in trdnjavo in razvaline novega mesta in na tisoče ranjenih in mrtvih vojakov in kónj, ki so na bojišči ležali. Na tisoče ranjenih je stokalo pod zidovjem in na bojnem polji, ki so se s steklenim pogledom proti nebu ozirali in prosili pomoči, da bi jim kdo s

kupico vode pogasil žarečo žejo, pa niso nikogar včakali ter pomrli v svojih bolečinah. Rudeči plamen gorečega mesta je razsvitljeval tudi jezero okoli mesta, v kolikor ni bilo od Turkov zasuto, in valove Almaša; pa jezero kakor valovi Almaša so bili vsi rudeči od turške krvi in nič več podobni navadni vodi.

Car Soliman je stal na krvavem pozorišču. Videl je na tisoče svojih ljudi mrtvih in ranjenih, gledal grozni požar, pa vse to ga ni ganilo; le to je njegovo hudobno dušo presunilo, ko je videl, kako se je Zrinjski srečno prebil skozi celo njegovo vojsko in se rešil v trdnjavo, zapustivši goreče mesto. Da se je junaku tolika predrznost srečno ponesla, to je Solimanov ponos nemilo dirnulo, in vnovič se je zaklel, da mora Zrinjskega na vsak način pokončati, če bi ga stalo prav polovico vojske. Mislil je sam pri sebi: „Če sem moral že toliko vojakov žrtvovati, da sem si osvojil novo in staro mesto, pa se še hvaliti ne smem, da sem si mesto osvojil, ker je oboje mesto pokončal le požar, ne pa jaz; — koliko žrtev me bode še stalo, prej da trdnjavo samo v pest dobim!“ Ob enem je mislil na sto muk, s katerimi hoče Zrinjskega trpinčiti, če ga živega v pest dobi.

Sultan Soliman zboli in hoče Zrinjskega podkupiti.

Ko je turški cesar tako premišljeval svoj sramotni poraz pred Sigetom, ko je premislil zasmehovanje, ki mu ga je Zrinjski s tem storil, da se je z malo četico upal pregaziti ves turški tabor in se vendar srečno v trdnjavo preril, ko je premislil, da morda z vso svojo silo pred Sigetom ne bo nič opravil in da bo morda še sramotno obleganje pustiti moral, začelo ga je vse to tako v srce peči, da mu je kar glava težka postala. Jahajočemu na belem konji je roka tako oslabela, da je ujzdo iz rok spustil, siva glava pa mu je na prsi omahnila. Konj ga je kar sam nesel do zlatega šotor.

Tam so cara s konja doli vzdignili in ga v posteljo položili. Srčna boleost nad nezgodo svoje vojske mu je vzela vse dušne in telesne moči. K temu je še starost pritislila. Ležal je na zlatih blazinah, pa njegovo lice je dobilo vso smrtno bledost; neka vročina mu je vdarila v glavo in mu zmešala pamet. V tej zmedenosti je tako-le blodil: „Osmanu, prvemu caru iz našega roda, se je sanjalo, da je iz nedrij njegove ljubice Malhatune izrastlo drevo, ki je obsenčilo celi svet. Pobožni šejk Adžija Edali, oče Malhatune, je te sanje tako razložil, da postane Osman cesar in da bo njegov rod prevladal celi svet. Zato mu je dal Malhatuno za ženo. Osman je res

postal kalif in vladar vseh pravovernih mohamedanov. Car Murat, roka prerokova, si je mnogo prizadjal, da izpolni sanje Osmanove in si podvrže celi svet. Toda na Kosovem polji se je kršчени pes Miloš Obilić preril do carskega šotora, vrgel cara z prestola, mu pokleknil na prsi in ga zaklal. Tako je odsekal prvi vrh Osmanovega drevesa. Pa jaz sem si že v mladosti mislil: Kar ded ni dovršil, zna dovršiti vnuk že petdeset let se trudim na bojnem polji, da bi izpolnil sanje Osmanove in si podjarmil celi svet. Toda starost me je prehitela in ne morem dovršiti tega dela. Prej ko se preselim k preroku, hotel sem še enkrat poskusiti svojo srečo in pogaziti celo Evropo, kar je ni še naše, ter si jo podvreči. Pa evo, glej nesreče! Zrinjski stopi na pozorišče in se mi ustavi! Zaklal me bo, kakor je Miloš Obilić cara Murata! Branite me, janičari! Zrinjski me hoče zaklati! Eto, glej, tam je moj sin Mustafa, — on nosi še vrv okoli vratu, s katero sem ga zadaviti pustil, — glej njegove debele oči, — višnjev, zabuhel obraz — črne ustnice! ah, nedajte! evo, evo! moj sin Bajezid in štiri njegovih otrok! Jaz, jaz sem jih pustil umoriti! Glej, oba hočeta moj prestol prebrniti in mene zadaviti! Groza! — Glej, tam je vezir Mehmed in tam vezir Ibrahim, glej tam cela vrsta stražnikov, — vse, vse sem jaz pomoriti dal, zdaj

mi grozé, — evo! primite jih! Joj meni, zdaj gresta Zrinjski in Obilić proti meni, — vrgla me bosta s prestola, zaklala me bosta!“

Tako je blodil car Soliman v svoji bolezni. Stari grehi so se mu začeli zbuhati v srci, dokaz, da se mu bliža dan sodbe pred večnim sodnikom, katerej tudi brezverec ali drugoverec ne odide, kajti po klicu vesti, ki ga imajo v prsih, bodo tudi taki sojeni za svoje dobre ali slabe dela.

Zvesti služabniki so stali okoli postelje bolnega cara in se posvetovali, kaj bi bilo storiti, da se car potolaži in njegova bolezen odpravi. Sklenili so, poslati po velikega duhovna. Veliki hodža je došel in čakal, da je caru nekoliko odleglo, začel je hodža cara tolažiti in mu prerokovati Mohamedove nebesa.

Car Soliman se je potolažil in si zaželel miru in počitka. Pa težko je staremu junaku, ločiti se od sveta in ne prinesiti preroku jabolka iz zemlje v dar. Tako jabolko se je zdela Solimanu sigetska trdnjava, želel je še to v pest dobiti pred svojo smrtjo, da bi preroku veselje napravil v nebesih, ako mu prinese ključke od Sigeta. Zato je pustil poklicati velikega vezira Sokoloviča in mu govoril: „Kaj je, hlapec? Sramota nad tebe! Od pol sveta sem vojsko vkup nabral in vendar si ni še osvojila Sigeta! Težka bolezen me je potlačila v posteljo, in ne

bom več zdrav, ampak preselil se bom k preroku. Kot dar pa hočem prinesiti preroku ključé od Sigeta, čuješ, hlapec, od Sigeta ključé! Pošlji odmah k Zrinjskemu poročnika in povej mu, naj mi predá od Sigeta ključé; povej mu, da ga hočem za to v visoko čast povzdigniti. Povej mu, kar je na Ogerskem Zapolja, to bo Zrinjski na Hrvatskem, namreč kralj pod zaščitom turškim. K temu mu hočem pridjati še celo Bosno in vso zemljo, kar sem je od Hrvatske odtrgal. Ključé, vezir, ključé od Sigeta mi prinesi!“

Vezir je takoj poslal slugo Selima kot poročnika v sigetski grad in mu obljubil lepo plačo, ako Zrinjskega pregovori, da cesarju in krščanstvu nezvest postane in Siget Turkom preda. Zrinjski je poslušal sultanovo ponudbo in se precej spomnil besedij svoje matere: „Kdor s Turkom prijateljstvo sklepa, ta mu roke v okove ponuja in svojo domovino izdaja.“ Zato je Turku Selimu odgovoril: „Revni sluga hudobnega gospodarja! Kralj hrvatske in ogerske dežele meni ni Sigeta za to izročil, da bi jaz mesto in svoje poštenje prodajal, ampak da bi jaz Siget branil pred tvojim gospodom. Kaj bi meni koristila krona iz nečistih rok? Povej svojemu caru, da on nema toliko denarja, da bi Zrinjskega podkupiti zamogel; pa povej mu tudi to, da to ni pošteno orožje, ako kdo s podkupovanjem hoče naprej priti. Če tvoj car ne more v poštemem boji zmagati in si hoče s podkupo-

vanjem pomagati, potem je zadosti grdo in sramotno to za njega.“

Selim je prišel nazaj v turški tabor in veziru Sokoloviču sporočil, kaj mu je Zrinjski povedal. Vezir se je vstrašil in si tega caru skoraj povedati ni upal, ker se je bal za svojo glavo. Vendar se temu sitnemu poslu odtegniti ni mogel. Gre toraj in sultanu pové, kaj je Zrinjski odgovoril na storjeno ponudbo. Ponosni odgovor Zrinjskega je ošabnega sultana tako nemilo dirnul, da mu je vzel kar zavest. Od togote se mu zasučejo oči, jezik mu otrpne in mrzel pot mu stopi na čelo. Hotel je še nekaj povedati, — pa ni mogel. Dvakrat, trikrat se strese in — bil je mrtev.

Tako je Zrinjskega junaštvo groznemu trinogu Solimanu vrat zavilo.

Junaška smrt.

Za Solimanovo smrt so vedeli v turškem taboru samo štirje ljudje, namreč vezir Sokolovič, paša Mustafa, Ali Portuk in sultanov zdravnik Levi. Vsi trije generali so si med sabo besedo dali, da bodo carovo smrt tako dolgo zamolčali, dokler Siget ne pade, ker niso hoteli vojakov s tako novico oplašiti. Da bi reč bolj skrivna ostala, pustili so zdravnika Levija zadaviti. Vojakom pa so povedali, da bo sultan v kratkem okreval in se jim pokazal.

Vezir Sokolovič je vse ukaze spisal, kakor bi prišli od cesarja samega, s to zvijačo je preslepil še generale, da so skozi tri tedne mislili, da Soliman še živi. Med tem časom pa je Sokolovič precej poslal zanesljivega poročnika v Carigrad in Solimanovemu sinu Selimu naznanil smrt očeta ter mu dal nauke, kako naj stori, da bo prevzel vlado in krono za svojim očetom. Selim II. je potem vlado turške države prevzel.

Med tem časom pa je vezir Sokolovič (žalostna mu majka, kajti bil je rojen Srb in kristjan, pa v sužnjost odpeljan in poturčen) urno nadaljeval obleganje Sigeta. Ravno mu je došla vest, da je Pertev paša s 25 000 možmi premagal in vzel trdnjavo Djulo, ki jo je predal poveljnik Keretsenyi. Ta zmaga mu je dala nov pogum.

Junaki v Sigetu so se sicer še vedno krepko branili, toda Zrinjski je že previdel, da to ne more dolgo več trpeti, če mu hitra pomoč ne dojde.

Ako bi bil cesar Maks v tem času imel dobre svetovalce in umne vojskovodje, on bi bil Zrinjskemu lahko pomagal. Kajti cesarska vojska je štela 80 000 mož, pa je brez dela pri Rabu vtrjena ležala. Turki pred Sigetom pa so bili že vsi utrujeni od vednih bojov, veliko tisoč je bilo pobitih, mnoge je pobrala mrzlica, ki je v tistih močvirnatih krajih navadna bolezen. Vsled štrapac in raznih nezgod so bili turški vojaki

že vsi obupani in malo vneti za vojskovanje. Ako bi bila cesarska vojska pri Sigetu na Turke planila, skor gotovo bi bila premagala in Zrinjskega pa njegove ljudi rešila. Tako pa je vodstvo avstrijske armade vse v nemar in Zrinjskega nemili osodi pustilo. To je prav žalosten list iz sicer svetle in slavne avstrijske zgodovine. Zastonj je vsa Evropa denar vkup skladala in vojake na pomoč pošiljala proti Turku, kajti ta draga in izbrana vojska ni imela pravega poveljnika in je brez posla pri Rabu zajce lovila; hrabri Zrinjski pa je med tem časom brez pomoči v Sigetu drobil celo turško silo. Toliko je ležeče na možu, kateri kako reč vodi. Čestokrat se zbirajo denarji in ljudje za kako podjetje, če pa ni dobrega voditelja, celo podjetje nema sadu in uspeha; nasprotno pa pride kak posamezen, sposoben človek brez posebnih pomočkov, pa več koristnega naredi, ko tam celo društvo z vsem svojim denarjem. Pa tacega navadno ljudje nečejo podpirati, ampak ga iz zavisti le ovirajo in spodkopujejo; le v najhujši sili ga pozdravijo kot rešitelja.

Vezir Sokolović je bil moder lisjak. On je dobro vedel, da se Zrinjski ne more več dolgo držati, ker je bilo ozidje trdnjave že vse obstreljeno in razpokano, živeža in streliva pa je v trdnjavi tudi že primanjkovalo. Bal se je samo tega, da bi znala Zrinjskemu pomoč od cesarja Maksa priti. Bal se je pa tudi, da bi se

mu znali janičari upreti, ko bi zvedeli, da nemajo več cara in da se jim tega ni več bati. Zato je modro prikrival smrt Solimana. Vedel je vezir, ako Zrinjskemu pomoč dojde, da mora ali na bojišči zastonj poginiti, ali pa vrat ukloniti svilenaj vrvi. Ako pa Zrinjskega premaga in Siget osvoji, osvetil bi starega cara in se prikupil novemu. Zviti vezir je vnovič poslal poročnika k Zrinjskemu in mu sporočil: „Da je Zrinjski junak med junaci, da si je pridobil nevenečo slavo boreč se proti vsej turški sili; da pa naj prihrani sebe in svoje junake za drugi čas, ker bi bilo greh, take ljudi v pogin tirati. Kaj hočete braniti porušene zidove“, pisal mu je dalje, „in zgubiti brez potrebe glavo? Damo ti prost izhod iz trdnjave, da ideš, kamor ti drago. In ako hočeš blaga in denarja, dobiš ga od turškega cara, kolikor hočeš“. Zrinjski pa je poročniku na kratko odgovoril: „Dokler sem jaz živ, ni govora o predaji.“

Zdaj je vezir zopet vse topove na trdnjavo nastavil in začelo se je strašno streljanje, da so kar zidovi pokali in hiše v trdnjavi se podirale. V trdnjavi je vladal grozen strah. Natlačeni so bili v njej vsi prebivalci novega in starega Sigeta, toraj tudi ženske in otroci. Primanjkovalo je že živeža in otroci so jokali in prosili kruha. Matere so med pokanjem zidov in grmenjem topov svoje male otroke kviško dvigale in s solznimi očmi prosile pomoči iz nebes. Nedolžne

deklice so klečale po tleh in Boga prosile, naj jih Turkov obvarje. Slabi starčki so se spenjali po razvalinah in gledali s svojimi slabimi očmi, če ni še pomoč blizo. Pred groznim strelom turških topov se vse lomi, ruši in razdira. Bilo je, kakor na sodnji dan. Samo Zrinjski in njegovi junaki stali so neupognjeni ko skala.

Vezir pa je stal ves nevoljen med svojimi oficirji in jim žugal: „Gospodje, ako mi jutri do zajutreka ne vzamete Sigeta, zakolnem se na povelje cara Solimana, da vam pošljem črnega prijatelja (zamorskega rabeljna), ki vam bo vrgel vrv okoli vratu in končal vaše strahopetno življenje. Poslal bom potem vaše glave Zrinjskemu, da bo videl, kakove šalobarde je imel do zdaj proti sebi. Vi znate, da se naš car nikdar ne šali, vedite toraj, da mi je on to sporočil in ukazal, naj vam povem!“ Generali in oficirji turški so šli vsi poparjeni od vezira Sokoloviča. Nihče ni dvomil, da mora umreti ali v boji ali pa sramotno po črnem rabeljnu.

Pa kakor je vezir vse pomočke porabil, da bi svoje ljudi k večji hrabrosti primoral, tako je tudi Zrinjski iz lastnega nagiba plamtel ves v bojevitosti in srčno smrti v obraz gledal. Še je imel nekaj stotin junakov okoli sebe, ki so bili vsi pripravljeni, rajši junaško umreti, nego se podati. Kdo bi zamogel ukrotiti take leve v par urah, kakor je vezir zahteval? — Toda ne turška hrabrost, ampak nesrečni ogenj požuril

je padec Sigeta. Še v tisti noči je namreč trdnjava začela goreti; vnela se je bila vsled silnega streljanja turških topov. Zrinjski bi se bil morda še nekaj dni držal, pa slednjič vendar ni bilo rešitve. Tako se je pač osoda branilcev za nekaj dni prej izgotovila. Zmešnjava v trdnjavi je bila velikanska, ko je goreti začelo. Možaki so gasili, kar se je dalo, pa niso mogli nič ubraniti. Samo notranji grad je bil toliko oddaljen, da ga ogenj ni mogel z lepa doseči. Tje je vse bežalo. Vsak si lahko misli, kako vpitje in klicanje je bilo po trdnjavi, kako so matere jokale in na pomoč klicale. Možaki se niso toliko zmenili, ker so tako že vedeli, da smrti ne uidejo. Zrinjski je stotnike na tihem v svojo sobo poklical in jim tako govoril: „Tovarši, to veste, da nam je umreti. Ali hočemo čakati, da nas ogenj zaduši in da nejunaško smrt storimo? Jaz mislim, da je bolje, ako vdarimo mi možki iz trdnjave nad Turke in jih še kolikor več mogoče pobijemo ter v slavnem boji poginemo“. — „Dobro, kaj pa bo z ženskami in otroci?“ praša stari Alapi. Zrinjski odgovori: „Ako jih tukaj pustimo, bodo vsi zgoreli, ako jih iz trdnjave peljemo, pridejo Turkom v roke, ženske bodo oskrunjene in trpinčene, otroci pa v sužnjost odpeljani. Turki pa se ne smejo hvaliti, da so mojo ženo ali mojo hčer v pest dobili in osramotili, in mislim, da bo vsak od vas ravno tako mislil o svojih ženskah. Za nedolžne

otroke pa je bolje, da krščeni umrjejo, nego bi prišli nevernikom v oblast, kateri bi jih poturčili in zoper kristjane v boj vodili kot janičare. Jaz si toraj tako mislim: „Naj se eden oglasi, ki bo potem, ko bomo mi že s Turki v boji, zažgal našo zalogo strelnega prahu v notranjem gradu. Strelni prah se bo vžgal in razletel s tako močjo, da bodo vsi prebivalci pod razvalinami pokopani in vsi Turki, ki bodo slučajno v bližini trdnjave. Nedolžne žrtve ne smejo od tega nič zvedeti, da ne bodo preveč v strahu do tje“.

Stotniki so ta nasvet vsi potrdili.

V tem stopi v sobo grofinja Jelica. „Ne zamerite gospodje, da sem vaš razgovor skrivej poslušala“, jih ogovori, „pa če potrebujete pogumnega človeka, ki bo zalogo strelnega prahu zažgal, potem se vam ponudim jaz, kajti zadosti moči čutim v sebi za ta čin. Bolje mi je umreti, nego Turkom v roke pasti. Enake sramote hočem obvarovati tudi svojo hčer in mnogo poštenih žená in deklet v Sigetu“.

Možje so kar nazaj stopili in se čudili takej pogumnosti pri ženski.

Zrinjski pa je svojo gospo objel, jo vpričo vseh poljubil in rekel: „Poznam te draga Jelica, bila si vedno taka!“ Proti stotnikom obrnen reče: „Ne dvomite, gospodje, nad mojo gospo, ona ima možko srce v prsih.“ — Vsi so grofinji roko poljubili in se od nje poslovili. Pred odho-

dom pa jim je Zrinjski naročil: „Skličite brez zamude vse vojake in vse orožja zmožne možake skupaj, da vdarimo na Turke.“

Potem je svojo drago ženo podučil, kako naj stori in kdaj naj smodnik zažge.

Jutro se je že svitalo, ko so vojaki že vsi oboroženi na dvorišču stali. Zunajno ozidje in mnoge hiše v trdnjavi so še vedno gorele. K sreči je veter dim in ogenj na drugo stran odganjal, tako da je bilo prebivalcem v notranjem gradu vsaj za prestajati. Vsi skupaj so pokleknil in duhovnik jim je še nekaj tolažljivih besedi povedal in sv. mašo na dvorišču bral. Stari in mladi so tako goreče molili, kakor še nikoli. Zrinjski se je praznično oblekel v krasno žame-tasto obleko, katero je nosil na dan svoje poroke. Prinesli so mu prsni oklep, pa on je rekel: „Oklepa ne potrebujem, ampak odprtih prs hočem sovražniku nasproti stopiti, ker nečem življenja ohraniti in v sužnjost pasti, ampak iščem smrti.“ Okoli vrata je dal zlato verižico, katero mu je cesar enkrat podaril. Na glavo je postavil črn klobuk s perjem, med katerim se je svetil en demant. Juranič mu je prinesel ključe od sigetske trdnjave in 100 cekinov. Cekine je dal v žep in rekel: „Kdor me mrtvega spozna in me bo slačil, ne sme reči, da pri meni ni nič dobil, zato naj vzame teh sto cekinov. Dokler pa se le gibati zamorem, ne bo nobeden dobil ključev od Sigeta. Zdaj mi pa

prinesi več sabelj, Francelj, da si bom enega izbral.“ Stari služabnik Francelj je prinesel več sabelj in Zrinjski jih je začel zbirati: „To sem nosil pri Pešti“, je rekel, „pa ta je za danes pretežka; ta mi je pomagala pri Oseku; čakaj, to so mi oče pri Dunaji dali, ko sem se prvikrat v boju poskusil, naj me spremlja še pri zadnji poti!“

Potem se je Zrinjski obrnil k svojim vojakom in jim tako govoril: „Bratje moji in tovarši moji! Kar smo mogli, to smo storili za sveto vero in za milo domovino, pa za našega svetlega cesarja. Prišel pa je drug sovražnik: požar razsaja v trdnjavi, in na tem malem prostoru se mu umakniti ne moremo; v kratkem so bo spel tudi do simkaj, kjer smo našli še zadnje zavetje pred njim. Tukaj požar, tam divji Turek; ali nam je v ogenj skočiti in zgoreti brez slave, kakor kozlički na paši, ali pa vdariti v turški tabor in posekati toliko Turkov, kolikor jih doseči zamoremo. Slavno smo živeli in hočemo tudi slavno umreti. Odprimo vrata od trdnjave, in kadar vrata zazijajo, ustrelimo iz vseh topov na dušmanina in planimo vanj ter vojskujmo se, dokler smrt vsakemu iz nas ne zatisne oči. Stara knjiga nas uči, da so mučenci bili vedno prvenci trpečega človečanstva, s svojimi mukami so rojake jačili, oni jih rešili s svojo krvjo. Tak mučenik je bil naš narod od davnej, ker on je moral trpeti za vso Evropo pred divjimi barbari. Toraj

bratje, kdor je junak, naj gré za mano! Bodimo danes mučenci za sveto ime Jezusovo in za milo domovino. Naši potomci nas bodo blagoslavliali za to. Kar je za mene, vašega poglavarja, dobro, tudi za vas ne sme biti preslabo. Danes nam vzadnjič solnce sije, pa jutri nam bo posijalo drugo solnce, ki nikdar ne zaide.“

Hrabra četa je poslušala svojega vojvodo; srce se je junakom omehčalo, pa ne od strahu, ampak od Božjega daru; vsi so bili vneti in navdušeni za to, da junaško umrjejo za sveto vero in za vojvodo, za mili dom in za cara Maksa. Ko je Zrinjski zadnjo besedo izustil, uskliknili so možaki vsi z enim glasom: „Hočemo umreti s teboj, gospodar!“

Ravno se je solnce od iztoka prikazalo nad veliko ogersko ravnino, ko so turški topovi vnovič zabobneli, turški oddelki pa začeli vnovič jurišati na Siget. Pridrli so do zidovja s toliko večjo ljutostjo, ker so jih gonili paše in begi, katerim je bil vezir Sokolović zagrozil, da jih bo podaviti pustil, ako danes Sigeta ne vzamejo.

Možaki v Sigetu so se še enkrat poslovili od svojih žená in otrok, Zrinjski je še enkrat pristrčno objel svojo junaško ženo Jelico in ljubo hčerko Ileno. Grofinja mu je skrivej na uho zašepetala: „Ne boj se, Nikita, vse je pripravljeno. Kadar bom iz turna videla, da ste vi že zadosti daleč proč od trdnjave, zapalila bom smodnik, da vsi z vami ob enem umremo.

Z Bogom! z Bogom! v nebesih se zopet vidimo!“ — Vsa objokana je grofinja peljala svojo hčer proč, ki se ni mogla iztrgati iz rok svojega druzega Juraniča. Revica ni nič vedela, da je nevarnost tako velika in da bo morala še danes umreti. Juranič je pač vedel, da jemlje slovó od svetá in od nje, ki mu je najdražji biser na svetu. Vera v boljši življenje in junaško srce pa mu nista pustila omagati, izročil je svojo dušo Bogu in poslal tiho molitvico k nebu tudi za svojo nedolžno nevesto.

Turki so ravno že plezali po zunanjem, od požara razbeljenem zidovju, ko je Zrinjski velike vrata odprl. Kakor lev se je zakadil s svojo junaško četo med Turke. Ob enem so zagrmeli vsi topovi grajski in vsuli svoj svinec na Turke. Zrinjski in njegovi tovarši so Turke tako sekali, da so začeli kar na vse strani pred njim bežati in se je kar prazen prostor naredil pred sigetskimi junaki. Vsak, ki je to videl, bi bil rekel, da si bodo ti možje pot predrli skozi turški tabor in se rešili. Ko so bili sigetski vojaki že zadosti oddaljeni od trdnjave, šla je grofinja Jelica na tihem do tiste kleti, kjer je bil smodnik spravljen. Odprla je s ključem, ki ga jej je Zrinjski dal, velike železne vrata, — še enkrat se prekriža, poklekne in izroči svojo in vseh prebivalcev duše križanemu Jezusu in njegovi materi Mariji, — potem prižge bakljo — in jo vrže v veliki kup smodnika!

Ravno je bilo pridrlo na tisoče Turkov skozi odprte vrata in čez zidovje, — menili so, da najdejo še kak odpor, pa nihče jim uhoda ne brani! — Žene in otroci zaženó strašen vik in krik pri pogledu divjih Turkov, ki so s sabljami v rokah in besnim pogledom drvili se proti notranjemu gradu, — v tem hipu strašen pok — in vse je bilo končano! Notranji grad in vsa trdnjava, žene in otroci in vsi Turki, kar jih je bilo v trdnjavi ali na zidovji ali blizo trdnjave, vse je šlo v zrak ali bilo pokopano pod razvalinami! — En sam trenotek, pa se ja na tisoče ljudi preselilo v večnost, da še vedeli niso kedaj!

Vsa turška vojska se je prestrašila, ko je slišala strašni pok in videla, kak je grozen plamen proti nebu bruhnil in kamenje, ljudi in lesene tramove kakor lahko perje v zrak vrgel.

Ko so sigetski junaki v sredi turškega tabora to videli, kako je vsa trdnjava v zrak zletela, razveselili so se tisti, ki so za to vedeli, ker se jim je težka skrb od srca odvalila, da ne bi njih dragi padli v roke krutega dušmanina. Zrinjskemu se je zasvetilo oko in rekel je Juraniču, ki je poleg njega stal: „Glej, najini ljubi ženi sta nama pot pokazali v nebesa, zdaj nemava na tem svetu nič več iskati, le pojdiva za njima!“ — „Junaška grofinja je svojo nalogo dopolnila“, reče Juranič; „srečna dežela, ki ima take junakinje!“

Ostali vojaki in Sigetčani, ki niso bili podučeni, kaj se bo zgodilo, so se sicer prvi trenotek prestrašili, pa kmalo so se potolažili in spoznali, da je bilo bolje, da so jim žene in otroci v nenadni smrti poginili, nego da bi bili umirali pod mukami turških trinogov. S toliko večjo srčnostjo so se borili naprej, ker jih na ta svet ni nič več vezalo. Kakor nabrušen nož rezala je ta hrabra četa po telesu turške armade. Sigetski junaki bi se bili morda res z mečem v roki prerili skozi ves turški tabor, ako bi Turki ne imeli drugega orožja kakor sablje. Kajti v tem orožju so bili Hrvatje in Madjari izurjeni in nobena sila se jim ni mogla protiviti, vse so pred seboj posekali. Ko so tedaj turški generali sprevideli, da z nožem in sabljo nič ne opravijo proti Slovanom in da se v telesni moči in hrabrosti ne morejo ž njimi meriti, ukazali so svojim vojakom, naj se ne spuščajo v bližnji boj iz oči v oči, ampak naj od daleka streljajo na Sigetčane.

Začelo se je zdaj streljanje iz tisoč in tisoč pušk. Puška ni junaško orožje, kajti strahopetnik zamore ž njo ubiti junaka. Tako so tudi turške kroglice smrt nosile v vrste Sigetčanov, da je drug za drugim padel mrtev ali hudo ranjen na tla. Zrinjskega so bile zadele že tri kroglice, kajti on je stal v sprednji vrsti; pa v njem je bilo troje junaških src, dokler je le mogel, šel je naprej. Zdaj prileti četrta kroglica in ga

zadene v srce, da se takoj zgrudi brez zavesti na tla. Zvesti Juranič se k njemu doli pripogne in ga še enkrat poljubi na čelo, junak se posloví od junaka. V tem hipu pa se vsuje nova toča turških krogelj med hrabro četo in tudi Juranič pade mrtev na tla, tik svojega poveljnika in tasta. Po bledem obrazu umirajočega Zrinjskega se potegne mil nasmehljej, kakor bi hotel reči: „Storil sem svojo dolžnost in prestal sem vse zemske bolečine; zdaj grem tje, kjer ni več krvavih bojov in grenkih solzá.“ Kakor v sanjah se mu je zdelo, da mu pride ranjka mati naproti in mu reče: „Moj sin, vreden svojega rodu in svoje matere, držal si zvesto, kar si meni v mladih letih obljubil. Večni sodnik naj ti bo milostiv!“ Bolj in bolj se mu zmračí v glavi in kmalo za tem izdihne svojo blago dušo.

Stari Alapi pa je divjal naprej, z močnim glasom krščanskim vojakom pogum dajal in jim klical: „Fantje, le za mano! Tje gori se prebijmo do onega griča, kjer se prične veliki gojzd, tam se znamo rešiti. Le sekajte in posekajte vse pred sabo! Kmalo bomo tam!“ Komaj to spregovori, zadela je tudi njega turška kroglja ravno v sence, da je bil v trenutku mrtev.

Od stotnikov je bil edini Praprotnik še živ. Po imenu soditi, moral je to kak Kranjec biti. To je lahko mogoče; saj so Kranjci tačas bili

vajeni orožja, ker so se vedno s Turki vojskovali, in mnogi iz njih so se prostovoljno vdinjali za vojake. Kranjski vojaki so bili že tačas na dobrem glasu in celo iz daljne španske dežele je kralj poslal svoje ljudi na Kranjsko, da so tukaj prostovoljce nabirali. Tako je znal priti tudi Praprotnik kot prostovoljec v sigetski tabor; ali pa je bil že od prej prijatelj Zrinjskega, ko je bil ta še hrvatski ban in je hrabre boritelje proti Turku vkup zbiral, in med temi je bilo gotovo tudi mnogo Kranjcev.

Praprotnik tedaj je prevzel za Alapijem poveljništvo sigetske čete; pa ta je bila že zelo skrčena, morda jih je bilo še kakih 20 mož za boj sposobnih. S temi jo je vrezal tje, kamor je bil Alapi pokazal. Trd je bil boj, mož za možem je padel; osem mož s Praprotnikom na čelu pa se je vendar prerilo do tistega gojzda. Ker so bili kraja vajeni in so steze poznali, ucvrli so jo hitro po skalovji in gošči, po stezah in čez prepade, tako da jih Turki niso mogli dohiteti.

Tako je bilo rešenih vsaj teh osem mož iz cele sigetske posadke, iz vseh starčkov, žená in otrók. Vse druge je smrt pokosila. Še dobro, da je bilo vsaj teh osem rešenih, da so povedali, kako je bilo v Sigetu, ker sicer bi mi nič ne vedeli, kako se je hrabri Zrinjski obnašal, kako je prisegel in kako so njegovi vojaki prisegali, kako je vojakom govoril, jih k smrti pripravljaj in navduševal, pa tudi junaško vodil.

Tako se je utrnila najsvitlejša zvezda na hrvatskem obnebj, ker večega junaka od Zrinjskega hrvatska zemlja ni rodila ne prej ne pozneje. Naj bode tudi našim Slovencem v izgled, kako je treba sveto vero v srcu ohraniti vse življenje, da pogum nikdar ne omaga; kako je treba domovino ljubiti in zánjo vsako žrtvo darovati, in kako je treba v času nevarnosti cellega moža pokazati in tako zaslužiti si večno plačilo v nebesih in vedni, slavni spomin na zemlji.

Slovanski jug, ti nam porodi več takih móž!

